

קונטרס

בין השמשות

הגהות ופירוכות
בחרירות נוראה ובתקיפות מסמרת שיער
כנגד הספר בני ציון וכנגד המחזיקים בשיטתו
ומהלכים בסברתו

להגאון הקדוש המפורסם כקש"ת מרן
אדמו"ר רבי יעקב לייזער זצוקללה"ה
מפשעווארסק אנטווערפן

קונטרס זה הודפס לזיכוי הרבים. להארות והערות ולקבלת הקונטרס ניתן לקבלו בדוא"ל
X45555@gmail.com

בשער

קונטרס זה של "בין השמשות" יצא לאור על ידי הרב כהנא שליט"א נכד המחבר זצ"ל, שהעתיק את ההגהות והערות של סבו הגה"ק רבי יעקב לייזער מאנטוורפן זצ"ל משולי הגליונות שעל ספר "בני ציון" (להרב דוד שפירא חלק ב'), שכתב זאת בדרך של הגהות והערות על הספר הג"ל. (כיום נמצא קונטרס זה בתוך הספר "אבות ובנים").

הנה בהערות שבשולי הגליונות הללו יוצא הרב המחבר זצ"ל באופן חוצץ, – בחריפות ובעוז נורא שלא נראה כדוגמתו בספרי האחרונים – כנגד שיטת ה"בני ציון" וכנגד שיטת המחזיקים ומהלכים בשיטתו ובסברתו. אשר מנסים להמציא פירוש חדש בהבנת רבינו תם, – כנגד ההבנה המקובלת והמסורה לנו בפשטות בדעת רבינו תם, וכנגד המפורסם מדורי דורות – בהבנה הנכונה של דעת רבינו תם המוכרת כיום.

והנה מכיוון שלאחרונה החלו כמה מחברים להימשך (בלי משים ובשוגג) אחרי רעיונו של 'הבני ציון' והחלו ללכת בעקבותיו, בין אם זה בפירושים הקרובים אליו או בפירושים הדומים לו (בכולו או במקצתו) אשר כולם מנוגדים לאמת!

לכן לגודל הנחיצות והשעה, ראינו צורך וחובה גדולה להעתיק את הקונטרס של הרב הגאון הקדוש המפורסם רבי יעקב לייזער מפשוורסק שבאנטוורפן. על מנת לתקן ולהרים מכשול מאחינו בני ישראל וכדברי המחבר, וכרצונו. [אשר צפה ברוח קודשו [כפי שרואים מהקדמתו לקונטרס] שיהיה צורך בקונטרס כזה בעתיד ולכן כתבו על מנת להציל נשמות טועות בשגגה מידי אבדון].

ולכן העתקנו את הקונטרס הזה ככתבו וכלשונו – מילה במילה, על מנת לזכות בו את הרבים. ומצווה רבה לפרסם קונטרס זה ברבים ולהפיצו בישראל (המסדרים).

תולדותיו

מתולדותיו של הגה"ק רבי יעקב לייזער זצוקללה"ה

בהגיעו לפרק האיש מקדש נהיה חתן להגה"ק רבי משה יצחק גווירצמן אדמו"ר מפשבורסק שבאנטוורפן, (בן הרב רבי נפתלי אלימלך, שהיה נכדו של הגה"ק בעל הנועם אלימלך).

אחר פטירת רבו בעל "דברי חנה" מקולשיץ היה מקיים בעצמו בענווה את דברי המשנה באבות "והוי מתאבק בעפר רגליהם" של החכמים, והיה נוסע פעמים רבות לבעלז להגה"ק רבי ישכר דוד רוקח. ולאחר פטירתו המשיך במנהגו והיה מוסיף להגיע גם אל בנו הגה"ק רבי אהרן רוקח מבעלז. וכן בהמשך גם אל הגה"ק רבי יואל טייטלבוים מסאטמר.

במהלך חייו נתקדש ונתעלה בתורה ובעבודת ה' והיה ליחידי סגולה שבדור במדת הבטחון. והנה כבר בשחר צעירותו נהיה לרב ודיין מומחה ב"יאשליסק", והיה חי בקדושה משכמו ולמעלה, גבוה מכל העם.

בזמן מלחמת העולם השנייה נעשה לו נס מיוחד וניצל באורח פלא על ידי כך שהוגלה לסיביר, וכך הצילו את חייו מהשמים. אחר חורבן אירופה הגיע לפאריז עם חותנו, ומשם המשיכו אל "אנטוורפן" אשר שם קבעו את מושבם. שם רבינו הקדוש היה מעביר ומרביץ תורה ברבים, והמשיך כהרגלו בקודש להתמסר ולהיות עבד נאמן לה' ולתורתו בכל כוחותיו. עם פטירת חותנו הגה"ק ר' איציקל גווירצמן בשנת תשל"ז, נהיה לאדמו"ר ב"פשבורסק" שבאנטוורפן עד סוף חייו. וכן לנשיא של כולל "חיבת ציון" לעדת גליציא בירושלים.

ביום כ"ז חשוון שנת תשנ"ט (1.998) נתבקש ליישיבה של מעלה הגה"ק רבי יעקב לייזער אדמו"ר מפשבורסק זצ"ל כאשר הוא בגיל 92 שנה. מנו"כ בבית החיים "פיטא הולנד", באוהל חותנו. אחריו השאיר את בנו יחידו ממלא מקומו הגה"ק רבי אריה לייביש לייזער שליט"א לכהן אדמו"ר בפשבורסק שבאנטוורפן. (תולדותיו נלקחו מספר מפיצי התורה (פרק ו), וממקורות נוספים ידועים).

רבינו הקדוש היה מגדולי חכמי וצדיקי גליציא

רבינו הקדוש נולד לאביו הגאון הצדיק רבי דוד יצחק אדמו"ר מפשבורסק שבאנטוורפן ביום ו' טבת שנת תרס"ז (1.907). בעיר יאשליסק שבגליציא.

רבינו הקדוש כבר משחר ילדותו נתפרסם באוהלה של תורה כמתמיד גדול ועצום ובעל סברא נכוחה וישרה. בהיותו רך לשנים כבר הקיף ידיעה עצומה ונרחבת בש"ס ובפוסקים. לימודו היה מתוך מסירות נפש איתנה ועצומה לתורה, את נפשו מסר עליה נטול פשרות. כל ימי חייו התנהג בענווה יתרה ובפשטות על מנת שלא להתבלט, ולא פסק פומיה מגירסא אף לרגע, הנהגתו בקודש היתה בחסידות ופרישות תמידית עד יומו האחרון.

במהלך חייו נתפרסם רבינו הקדוש בעם ישראל כגאון מובהק ומומחה בכל מקצועות התורה, ונודע כמו כן כבעל מופת ומחולל ניסים וכן כבעל רוח הקודש מיוחד אשר גם זכה לגילויים מיוחדים. ברבות השנים נעשה רבינו לרבים הנערץ של רוב ככל החסידים והחצירות אשר נהרו להקביל פניו לקבל את ברכתיו ועצתיו. רבינו הקדוש היה מכונה בפי כל רבי **יענקל'ה** מאנטוורפן, לגודל הערצה העצומה שהיתה כלפיו.

הנה בילדותו למד תורה יחד עם הגה"ק רבי יקותיאל יהודה הלברשטם מצאנז קלויזנבורג אצל רבם הגאון רבי דוד צבי זעהמאן, הנקרא "רבי טעבעלי מדוקלא". לאחר תקופה החל להתקרב וללמוד תורה מפי הגה"ק רבי חנה הלברשטם בעל "דברי חנה" מקולשיץ שעם הזמן נהיה לרבו המובהק. ברבות הימים נסמך להוראה על ידי רבו שראהו כאדם גדול בתורה ומוכשר. [הנה ובאחד מן הימים הקיף עם רבו בעיון את דברי הראשונים והפוסקים בענין זמן בין השמשות ולילה אשר קיבצום אל ספר "דברי חנה". ושם מתבאר שההלכה האמיתית היא כדעת רבינו תם].

הקדמה

הקדמת הרב הגאון הקדוש המחבר

הגה"ק רבי יעקב לייזער זצוקללה"ה

ב"ה יום ב' במדבר מ"א לספירה, שנת תשכ"ג לפ"ק אנטווערפן יע"א

היות שפסק רבינו הרמ"א ז"ל ביו"ד סימן רע"ט דגם שאר ספרים דינן כספר תורה ואסור להשהות בביתו ספר שאינו מוגה, או יתקן או יגנוז – נכנסתי בזה להגיה הספר. וגם הנה הרה"ג המחבר (שליט"א) [ז"ל] כותב לעיל בהקדמתו לחלק שני ד"ה ונתעוררתי לבא בכתובים וכו', וז"ל: וחם לבי בקרבי בראותי כי האמת נעדרת, אמרתי לא עת לחשות וכו' עיי"ש.

וכמו כן אני הקטן יעקב בראותי כי האמת נעדרת כאן בספר זה (של הבני ציון. [המסדר]) בענין בין השמשות, ושמא יבואו התלמידים ויפסקו כך הלכה למעשה לענין מוצאי שבת קודש, לכן הגני כותב כאן על הגליונות לתקן ולהרים מכשול מאחינו בני ישראל!

ודע קורא חביב שהגני אוהב וידיד להרה"ג המחבר (שליט"א) [ז"ל] כי הוא ת"ח מופלג חסיד נכבד עוסק ולומד בתורתנו הקדושה מתוך הדחק ימים ולילות, וגם הוא בן של גדולים וקדושים, ולכן חשבתי מתחילה להצניע הספר הזה, אמנם היות שבכמה בתי מדרשות שבעירנו נמצא הספר הזה, ויש לחוש שכמה אנשים יאמרו שמה שממתינין במוצאי שבת קודש שנים ושבעים מינוט אחר השקיעה הוא רק מנהג חסידים ויבואו להקל חלילה¹, לכן נכנסתי בזה.

וראוי ונכון לכל איש שיש בידו הספר הזה שיעתיק לעצמו ההגהות.

דברי הכותב ליתן האמת והצדק והשלום
יעקב בן לאאמו"ר דוד יצחק ז"ל הי"ד מיאשליסק

¹ מפני שזה איסור גמור של חילול שבת! ולפי דברי רבינו בקונטרס זה מתבאר יוצא, שהמורה כן לאחרים לעשות מלאכה לפני צאת השבת כנפסק בשולחן ערוך חייב נידוי כמבואר בשולחן ערוך ובפוסקים יורה דעה סימן שלד סעיף מג שנפסק שם בזה הלשון: "על עשרים וארבע דברים מנדין את האדם, ואלו הן: (א) ... ט"ו) המביא רבים לידי חילול השם. י"ז) המכשיל את העור. י"ח) המעכב את הרבים מלעשות מצוה (היינו מונע מהרבים גם מלקיים מצוות שמירת שבת כפי הנפסק בשולחן ערוך בסימן רסא וזה בנוסף על חילול שבת הנגרם מכך כתוצאה מההוראה שלו) ... עכ"ל השולחן ערוך שם. וכל הדברים הללו שייכים במי שמורה לאחרים לעשות מלאכה לפני צאת השבת כדעת רבינו תם שנפסק בשולחן ערוך ללא חולק. שאז חייב נדוי בלי ספק. וחייבים בית הדין לנדותו על כך שהכשיל ומכשיל עדיין את הרבים!

בין השמשות

להגה"ק רבי יעקב לייזער זצוקללה"ה אדמו"ר מפשעווארסק אנטווערפן

קונטרס

בין השמשות

הגהות ופירוט בחריפות גדולה על ספר בני ציון הדין בעניני בין השמשות וההלכות בעקבותיו בספרות ודעות בדומה לו

הג"ה א

ז"ל, ופוסק עכשיו בהלכות מילה כשיטת הגאונים⁴ ז"ל.

והנה דברי רבינו בעל התניא תמוהין מאד, מעולם לא ראינו ולא שמענו חזרה כזאת, אם [בשולחן ערוך] בהלכות שבת פוסק הבית יוסף בפירוש ששמונה וחמישים מינוט אחר שקיעת החמה הוא בודאי יום כשיטת רבינו תם, ואם יעלה על הדעת שרבינו הגדול הבית יוסף ז"ל בהלכות מילה חזר מזה ופוסק כהגאונים שהבין השמשות מתחיל תיכף אחר השקיעה – היה לו לרבינו הב"י לומר בפירוש באר היטב

ובספר בין אור לחושך ובספר תורת הגר"א כתבו שדעת הגאון מוילנא כרבינו תם. והם מביאים ראיות והוכחות ברורות לכך שמה שכתוב באו"ח סימן רס"א סעיף ב' שדברים אלו לא יצאו מתחת ידו של רבינו הגר"א ואין זו דעתו כלל. וגם המעיין שם יראה שסעיף זה מלא בסתירות וקושיות רבות. כך שקשה לומר כי זה דעתו של הגר"א. (המסדר)

⁴ אמר המסדר: רבינו כותב זאת לפי אותם אלו החשבים כי בעל התניא חולק על רבינו תם. אבל באמת דעתו של בעל התניא כרבינו תם כפי שרואים בפשטות גמורה בשולחן ערוך שלו סימן רסא. וכן הוכיחו הרבה אחרונים שדעתו של בעל התניא כרבינו תם וביניהם שו"ת דברי יציב (בכמה מקומות). להורות נתן (געשטעטנר). ספר ישראל והזמנים (חלק ב' פרק ד). וכן בספר בין אור לחושך (פרק ז) ועוד שטעות הוא לחשוב על בעל התניא שחולק על רבינו תם. כי דברים אלו לא יצאו מתחת ידו של בעל התניא, ויש לכך הרבה הוכחות וראיות ברורות שכך הדבר.

שם – סימן א' וכו', הגר"א או"ח הלכות שבת סימן רס"א וכו' הכריעו להלכה כשיטת הגאונים², עכ"ל.

אין זה אמת! רבינו הגר"א ז"ל לא כתב כן!³ ואדרבה בהלכות מילה [יו"ד] סימן רס"ו מבואר שם בביאור הגר"א כשיטת רבינו תם ז"ל [הידועה], משמע בפירוש שסובר הגר"א ז"ל שדעת הבית יוסף שם כשיטת רבינו תם.

אלא שרבינו בעל התניא ז"ל בסידור כותב שהבית יוסף בסימן רס"ו חזר ממה שפוסק בהלכות שבת סימן רס"א כשיטת ר"ת

² אולם יש מהאחרונים כמו הגאון שו"ת מהרי"ף, שו"ת ישמח לבב, רכב על דבר אמת, שו"ת אבני שיש, דברות יעקב, מנח יומא ועוד, שהבינו אחרת, והוכיחו שהגאונים אינם חולקים כלל על ר"ת, אלא נהפוך הוא שדעתם כר"ת לגמרי. (המסדר)

³ הנה הרבה מרבתינו אחרונים כמו: החיי אדם, חסד לאברהם (להגאון מוהר"א תאומים), עמודי אור, אבן לשם בדביר, עמק הלכה (אלופין), ברכת אליהו, דמשק אליעזר, המשנה ברורה והביאור הלכה, אור היום, אורות חיים, הקדמת המסדר לביאור הגר"א על אורח חיים (רבי ישראל משקלאו), שו"ת שבט הלוי, אור מאיר, איש מצליח, הקדמת המסדר (השני) לביאור הגר"א על יורה דעה, רכב על דבר אמת, בין השמשות (טיקוצ'נסקי), הרב ברוך מרדכי בן ישראל (אזרחי), הקשו על ביאור הגר"א זה שהוא נגד סוגיות התלמוד ולא מתיישב כלל בסוגיא. ובכל דבריו שם לא תירץ כלום ולא ישב אף דבר. (המסדר)

בין השמשות

להגה"ק רבי יעקב לייזער זצוקללה"ה אדמו"ר מפשעווארסק אנטווערפן

בזמן הב"י, עיי"ש.

ובספר אורות חיים מביא בשם ספר נכפה בכסף להגאון מהר"ר יונה נבון ז"ל רבו של החיד"א שכותב אודות המנהג בארץ ישראל לפסוק כהגאונים שלא קבלו פסקו של מרן הבית יוסף ז"ל.

והנה לדעת בעל התניא זצ"ל שהבית יוסף חזר בו מפסקו בהלכות שבת – אם כן מה הרעש שהרעישו לנו גאוני חכמי ירושלים עיה"ק החיד"א ורבותיו ז"ל שהמנהג בארץ ישראל ובמצרים ועוד נגד פסק הבית יוסף, הרי הבית יוסף [עצמו] חזר בו?

הג"ה ד

ובספר דברי חנה למורי ורבי הגה"ק רבן של ישראל מהר"ח זצ"ל רב דקאלשיץ הי"ד, הביא ראיה ברורה שהב"י לא חזר, שהרי הב"י בהלכות מילה סי' רס"ו סעיף ט' העתיק דברי בעל העיטור, וכמו שכתב בב"י שם, והנה הוא בבעל העיטור הלכות מילה בחלק השלישי, וכתוב שם ז"ל: הלכך אי אתיליד ינוקא בערב שבת משתשקע החמה וכו' הכל כמו שמביא הב"י משמו, ואחר שמונה שורות כותב שם רבינו בעל העיטור ז"ל: ופירש הר"ר שמשון בשם הר"ר יעקב (הוא ר"ת) משתשקע החמה לא בין השמשות הוא וכו' עיי"ש, הרי בפירוש שהבעל העיטור סובר כשיטת ר"ת, וא"כ כשהעתיק רבינו הב"י בהלכות מילה דברי הבעל העיטור כלשונו מה חזרה יש כאן? והנה ספר חלק שלישי לבעל העיטור לא היה נמצא בימי הגר"ז ז"ל, כי נדפס בראשונה שנת תר"כ, ובודאי אם רבינו הגר"ז בעל התניא זצ"ל היה רואה ספר הבעל העיטור לא היה כותב שהבית יוסף חזר, וגם לא היה כותב שהבעל העיטור סובר כהגאונים ז"ל.

בכדי שידעו הכל שפוסק עכשיו כשיטת הגאונים בכדי שלא יחללו השבת בערב שבת אחר השקיעה!

הג"ה ב

והנה בספר בית הלל בהלכות מילה, ובמגן אברהם סי' של"א ס"ק ב', והמנחת כהן במאמר ב', כולם פירשו דמה שכתב הבית יוסף בהלכות מילה דאחר שקיעה הוי בין השמשות כוונתו על סוף השקיעה כשיטת רבינו תם, וגם רבינו בעל התניא בעצמו בשו"ע שלו הלכות שבת סימן של"א סעיף ה' פוסק בפירוש לענין מילה בשבת, דאם נולד וולד אחר השקיעה לפני רביעית שעה קודם צאת הכוכבים דהוי ודאי יום, אם כן ודאי דעת בעל התניא היה בעת שחיבר השו"ע שלו שהבית יוסף בהלכות מילה לא חזר מפסקו! אולם כשהדפיס רבינו הסידור שלו פעם שנית בעיר קאפוסט כתוב מה שנדפס בסידור התניא וכותב שם שהבית יוסף חזר בו.

אמור נא קורא חביב, ראית מימך חזרה כזאת, שרבותינו המג"א הבית הלל המנחת כהן ושו"ע הרב לא ראו שום רמז שהבית יוסף ז"ל חזר, ואחר עבור יותר ממאתיים שנה מפטירת הב"י נדפס סידור התניא ושם כתוב שהב"י חזר?

הג"ה ג

והנה רבינו החיד"א ז"ל בספרו מחזיק ברכה בקונטרס אחרון סימן רס"א מביא בשם רבו הבתי כהונה ז"ל שפוסק כהגאונים היות שהמנהג מעולם בא"י ובכמה מדינות כשיטת הגאונים ז"ל, ועל זה כתב תלמידו הגאון החיד"א ז"ל שם להשיב על דברי רבו ואומר היות שמרן הב"י פוסק כר"ת שמע מינה שבימי הבית יוסף לא פשט המנהג הזה בכל העולם, ואח"כ כותב החיד"א כמסתפק אם המנהג כהגאונים היה

בין השמשות

להגה"ק רבי יעקב לייזער זצוקללה"ה אדמו"ר מפשעווארסק אנטווערפן

הג"ה ה

ומה שכתב עוד המחבר בסימן א', דמגדולי חכמי הספרדים ז"ל [משמע] דהבית יוסף חזר, שקר העיד! ואדרבה משמע מדבריהם להיפוך, וכמו שהבאתי לעיל בהג"ה ג', ממה שכתב החיד"א ז"ל במחזיק ברכה בקונטרס אחרון, ומספר נחפה בכסף.

ומה שחושב גם לרבינו האריז"ל, נהפוך הוא, דהנה בספר אורות חיים מביא ראייה שהאריז"ל סובר כרבינו תם, ממה שכתב בשער הכוונות דף ס"ד, וזה לשונו: סדר קבלת שבת שתצא השדה וכו' ותחזור פניך כנגד רוח מערב ששם החמה שוקעת, ואם יהיה על הר גבוה הוא יותר טוב, ובעת שקיעתה ממש אז תסגור עיניך וכו' ותכוין וכו' לקבל תוספת קדושת שבת וכו'.

ובדף ס"ו כותב האריז"ל שם: אח"כ תלך לביתך ותכנס ותתעטף בטלית מצוייצת וכו'.⁵

⁵ אמר המסדר: ראינו להעתיק כאן את כל דברי האריז"ל שבשער הכוונות מתחילתם לסופם בשלמות כל מה שנוגע לענייננו.

זה לשון שער הכוונות (ענין קבלת שבת דף ס"ד דרוש א'): "סדר קבלת שבת הוא שתצא לשדה ותאמר בואו ונצא לקראת שבת מלכתא לחקל תפוחין קדישין... ותעמוד מעומד במקום א' בשדה ואם יהיה על גבי הר א' גבוה הוא יותר טוב ויהיה המקום נקי כפי מה שצריך מלפניו כמלוא עיניו ומאחוריו ד' אמות כו' ותחזור פניך כנגד רוח מערב ששם החמה שוקעת ובעת שקיעתה ממש אז תסגור עיניך ותשים ירך השמאלית על החזה ויד ימינך על גבי שמאל ותכוין באימה וביראה כעומד לפני המלך לקבל תוספת קדושת שבת.

ותתחיל ותאמר מזמור הבו לה' בני אלים כו' כולו בנעימה ואח"כ תאמר ג' פעמים באי כלה באי כלה באי כלה שבת מלכתא ואח"כ תאמר מזמור שיר ליום השבת וכו' כולו ואחר כך תאמר ה' מלך גאות לבש כו' עד לאורך ימים ואז תפתח עיניך ותבא לביתך כמו שנכתוב בעז"ה: עכ"ל שער הכוונות.

הרי מבואר ששיטת האריז"ל שאחר השקיעה אינה בין השמשות, דאי כשיטת הגאונים צריך להיות התוספת שבת קודם השקיעה, כמבואר בפוסקים [לשיטתם], וגם ראייה מעטיפת הטלית [אחר השקיעה הרבה].

ומה שמביא ראייה להוכיח מהגמרא ומהמשנה לשיטת הגאונים ותיובתא על רבינו תם וסייעתו - דברי עזות וחוצפה הוא לחשוב על רבינו תם וסייעתו שנעלם מהם משנה מפורשת וגמרא מפורשת!!

הג"ה ו

ומה שכתב המחבר עוד שם בסימן א', דהמנהג בארץ ישראל כהגאונים נמשך עוד מזמן הרמב"ן וחכמי התלמוד עד משה רבינו ע"ה,

ובהמשך שם בדף סו כתב וזה לשונו: "אחר כך תלך לביתך ותכנס ותתעטף בטלית מצוייצת בציציות כהלכתה ותתעטף ראשך בו כנודע סביב גרוך וכנזכר במסכת שבת פ"ב ופ' י"ו ובהרמב"ם פ' ל' מהלכות שבת. ותקיף השולחן המסודר עם הלחם לסעודת שבת ותקיפיהו כמה פעמים עד שתחזור לומר כל מה שאמרת בהיותך בשדה שהוא מזמור לדוד הבו לה' בני אלים כו' וג"פ באי כלה כו' ומזמור שיר ליום השבת וכו'.

וענין זה הוא הנקרא אצלנו תמיד בשם תוספת שבת הנקרא בשם נפש יתירה לפי שכיון שהקדושה הזו נמשכת קודם זמנה הראוי לה לכן נקרא בחינת תוספת קדושה שניתוסף מחדש אף על פי שאינו זמנה. אבל כשיתקדש השבת עצמו ויהיה ממש ליל שבת גמורה אז אינו נקרא תוספת שבת רק קדושת שבת עצמה". עכ"ל שער הכוונות.

עוד כתב בהמשך (דרושי תוספת שבת דרוש א', בתחילתו). זה לשונו: "בענין ההפרש שיש בין תוספות שבת לשבת עצמו, ועתה נבאר ההפרש שיש בין קדושה הנמשכת הנקרא תוספת שבת שהוא בעת קבלת שבת - ועדיין לא קדש היום! כי אחר שקידש היום והוא ליל שבת גמור אז הוא קדושת שבת ממש ואינה נקרא תוספת. עכ"ל שער הכוונות לרבינו האריז"ל.

הנה מכל הנ"ל מוכח שקבלת שבת היא אחרי השקיעה בדיוקא ושאו הוא יום גמור שמוסיפים בו מחול על הקודש. ואם כן דעת האריז"ל להלכה היא כדעת רבינו תם.

בין השמשות

להגה"ק רבי יעקב לייזער זצוקללה"ה אדמו"ר מפשעווארסק אנטווערפן

הועד.

וכתב עוד שם הבעל המאור וז"ל: וכן נהגו לעשות בארץ ישראל יום אחד ר"ה כל הדורות שהיו לפנינו עד עתה חדשים מקרוב באו לשם מחכמי פרוביציאה והנהיגו לעשות שני יו"ט של ראש השנה על פי הלכות הרי"ף ז"ל ונמצא בשאלה למור רב ניסים ז"ל מלפני רבינו האי גאון ז"ל למה אמר אדונינו כי בני ישראל תופסין ראש השנה שני ימים, הלא אנו רואים עד עתה שאין תופסין אלא יום אחד והשיב בזמן שהיו מקדשין על פי הראיה וכו', אך אמרנו בדין הוא שיעשו כמנהג הראשונים וכו', עיי"ש בבעל המאור.

והנה הרמב"ן ז"ל והרא"ש ז"ל מצדיקים דברי הרי"ף וגם מביאין ראיה מהתשובה שמשיב רבינו האי גאון לתלמידו רב ניסים גאון שאומר בפירוש שמה שנוהגין בארץ ישראל לעשות רק יום אחד ראש השנה שלא כדין, וכותב הרמב"ן שם וז"ל: ומפני מה היו נוהגין כך לעשות רק יום אחד, לפי שגלינו גלות שלימה ובעוונותינו לא נשאר בארץ ישראל בימים ההם אלא מעטים ואין בני תורה בנדנד אחר נדנד וטלטול אחר טלטול והוחלף להם בשאר הימים, עכ"ל [הרמב"ן], כונתו שהוחלף להם ר"ה בשאר יו"ט, הארכתיו להעתיק הכל בכדי שתראה קורא חביב שכל מה שכתב המחבר בסימן א' הוא שוא ושקר הוא! בונה בתים על יסודות של תוהו ובוהו.

הנה הגאון החיד"א ז"ל מסתפק אי המנהג בארץ ישראל כהגאונים היה בזמן הב"י, וזה המחבר יודע מסברת הכרס שזה המנהג – הוא מבית הכנסת של רב אשי, והנה בענין ר"ה בא"י אי לעשות יום אחד או שני ימים זה הוא מהדברים שנחקק ונרשם בלב כל איש ואע"פ כן בימי הגאונים ז"ל באו יושבי א"י לידי טעות,

דברי הבל המה! דאם כדבריו אם כן איך פסק הבית יוסף בהלכות שבת להיפוך?!

וגם ידוע לכל תלמיד משכיל שכמה וכמה מנהגים נעשו בדורות האחרונים, והרי הב"י כותב בפירוש באו"ח סי' ל"א לענין תפילין בחול המועד וז"ל: ועכשיו נהגו כל בני ספרד שלא להניחם בחול המועד, ושמעתי שמקודם היו מניחים אותם בחול המועד כדברי הרא"ש, ואחר כך מצאו שכתב רבי שמעון בן יוחאי במאמר אחד שאסור להניחם בחול המועד, ועל כן נמנעו מלהניחם, והנה מנהג כל ישראל שביום טוב מוציאין שני ספרים והמפטיר קורא בשני בקרבנות היום, והנה מנהג זה איננו מחכמי הש"ס, אלא מרבנן סבוראי או מהגאונים ז"ל, עיי' בתוספות מגילה ל': ד"ה ושאר ימות החג, וברא"ש ובר"ן שם ובבית יוסף באו"ח סי' תפ"ח.

הג"ה ז

הנה הבאתי לך קורא חביב שתי ראיות מחלופי מנהגים בדורות האחרונים, **אמנם לעיקש ופתלתל לא יועיל**, לכן הנני להוסיף ראיה שלישית, במסכת ביצה דף ה': פוסק רבא שם דביצה שנולדה ביום א' דראש השנה אסורה בשני, משום דקדושה אחת הוא, ואומר שם רבינו הגדול הרי"ף ז"ל דשמעינן מהא דבני ארץ ישראל צריכי למיעבד שני יו"ט של ראש השנה, ורבינו אפרים ז"ל תלמידו ובעל המאור ז"ל חולקים על הרי"ף ואומרים שלא אמר רבא אלא בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה.

והנה בבית הועד היו עושין ראש השנה רק יום אחד, אמנם חוץ לתחום לא היו יודעים ולכן היו עושים שני יו"ט של ראש השנה, מה שאין כן עכשיו שיש לנו סדר העיבור על פי חשבון הרי חזרה כל ארץ ישראל להיות כבית

בין השמשות

להגה"ק רבי יעקב לייזער זצוקללה"ה אדמו"ר מפשעווארסק אנטווערפן

השמש שלפני השמש מתחילין לשקוע תחת הארץ, ואם אמנם שמתחילת שקיעת קרני השמש עד סופה הוא רק ע"ב מינוט, אולם היות ששקיעת גוף השמש עצמו מתחילתו עד הגמר שנתכסה כל השמש מעינינו הוא קרוב לשלשה מינוט, א"כ הכל ביחד ע"ה מינוט, לכן פלג המנחה הוא שעה ורביע שעה, ושקיעה שניה הוא מה שאנו קורין שקיעה, ומתחיל אז לשקוע גם קרני השמש שלאחר השמש, היינו שיש לנו אור מקרני השמש, וזה נמשך גם כן ע"ב מינוט מתחילה ועד סופו, ואז הוא יציאת כל הכוכבים, ואם כן דעת ר"ת והראשונים והשו"ע כדעת הגאונים; - אלו דברי חלומותיו!

אבקש ממך קורא חביב שתקח לעצמך פנאי לעיין בדברי המחבר מתחילה ועד סוף, ובאם אין לך פנאי תעיין עכ"פ בס"י י' ובס"י י"ג ובס"י כ"ג.

והנה בעיקר הפירוש שמפרש נגד כל רבותינו זכרונם לברכה – אין מלה בלשוני, ובאם היה בא ספר זה לפני בימי רתיחת הבחרות הייתי שורפו באש, אפילו בערב שבת בבין השמשות של המחבר!!

ועיין בשו"ת נודע ביהודה (א"ח סימן לח) מה שכתב תוכחה להרב הגאון בעל חידושי הר"ז"ה ז"ל במה שרצה לחדש בענין השיעורין שלא כדברי הראשונים ז"ל, ועיין ג"כ בשו"ת חת"ס (יו"ד סימן נ').

והנה ההכרח יאלצני להעתיק קצת מדברי רבותינו הראשונים ז"ל, וז"ל רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל (בספר תורת האדם): וראיתי לר"ת ז"ל בספר הישר שלו פירוש נכון בסוגיא ההיא שהוא ז"ל פירש דמשתשקע החמה וכו', ולפי דבריו ופשטו זה אני אומר דמשעה שהתחיל השמש להשתקע עד זמן בין השמשות והוא

וחשבו שכמו ביו"ט של פסח וסוכות אין עושין רק יום אחד כמו כן בר"ה, ואח"כ באו חכמי פרובינציאה ז"ל והחליפו המנהג שהיה אצלם והנהיגו לעשות שני יו"ט של ר"ה, קל וחומר בן בנו של ק"ו בענין בין השמשות המנהג כר"ת או כהגאונים מתהפך בכל פעם מסיבות שונות, כמו שאנו רואים בעינינו מאחינו בני ישראל כשהיו בפולין וליטא החזיקו בשיטת ר"ת ז"ל ועכשיו נתחלף להם השיטה, קל וחומר שאין יכולים לדון מן המאוחר אל הקודם, ובפרט שיש ראיות להיפוך.

הג"ה ח

המחבר (שליט"א) [זצ"ל] כותב בסוף סימן ב' עמוד קי"ב שהלכה כרבותינו הגר"א ז"ל והגר"ז ז"ל ומשבח אותם מאד שמעניקים חמה בקומתן, עיי"ש, אמר המגיה, זה אמת ויציב⁶, אמנם דבריו בכאן עבירה היא בידו! וכי כל גדולי רבותינו הראשונים והאחרונים המחזיקים בשיטת רבינו תם ז"ל לא היו מעניקים חמה [בקומתן]? והנה רבבות אלפי ישראל מהאשכנזים מברכים על מצות תפילין של ראש, וידוע שדעת הגר"א ובעל התניא שלא לברך על מצות תפילין.

הג"ה ט

בסימן ג' ובכל הסימנים שאחריהם עושה המחבר חדשות, וגוזר ואומר שכל רבותינו היה להם טעות בשיטת ר"ת, אמנם דעת רבינו תם הוא ממש כשיטת הגאונים, ומה שמחדש ר"ת והפוסקים ז"ל בענין שתי שקיעות מפרש הוא כך, שהשקיעה הראשונה כונתם פלג המנחה, ולמה נקראת שקיעה, היות שקרני

⁶ היינו שמעניקים חומה בקומתם, ולא שההלכה כהגר"א. שהרי בהג"ה א' לעיל רואים שדעת רבינו שגם רבינו הגר"א סבירא ליה כדעת רבינו תם. (המסדר)

בין השמשות

להגה"ק רבי יעקב לייזער זצוקללה"ה אדמו"ר מפשעווארסק אנטווערפן

הזמן הנזכר בפרק במה מדליקין הוא בכלל תוספת חול על הקודש מהלך שלשה מילין רביע מיל, רצה להוסיף כל הזמן הזה מחול על הקודש מוסיף, ואם רצה לעשות מקצתו חול ומקצתו תוספת עושה, ובלבד שיוסיף ממנו ולא נתנו חכמים שיעור לתוספת הזה למטה אלא שיוסיף שיעור הנראה לעינים שהוא תוספת, כלומר ברגע שהוא יום יהא בודל לשום תוספת, ולא משום ספק לילה, וליכא למימר בכל שהוא ממש הוי, דהא אי אפשר לצמצם ולאכול עד בין השמשות ממש ופשיטא דיוסיף אלא רגע שהוא ברור שהוא יום מוסיף ודאי, עכ"ל הרמב"ן.

הג"ה י"א

זה לשון רבינו הריטב"א (במסכת שבת): איזהו בין השמשות משתשקע החמה וכו', תירץ ר"ת ז"ל דשתי שקיעות הן, משתשקע החמה דשמעתין מסוף שקיעת החמה, כלומר משעה שנשקע ברקיע והיא עדיין כנגד חלונה, ולפי שלא עברה חלונה ועדיין אינה מהלכת אחורי הכיפה פני הרקיע מאדימים כנגד מקומה, ומשקיעת החמה דתניא בפסחים מתחילת השקיעה, שהתחילה ליכנס ברקיע, נמצא שמתחילת שקיעה עד זמן בין השמשות שהוא סוף השקיעה שלשת מילין ורביע, והכי מוכח בירושלמי וכו', וכתב הרמב"ן ז"ל שזה הזמן הנזכר בכל התלמוד לתוספת שמוסיפין מחול על הקודש, שאי אפשר לומר שיהיה בעוד השמש זורחת על הארץ, דהא תנן וכולן בית הלל מתירין עם השמש, ואי אפשר ג"כ שיהא בזמן בין השמשות, שהרי תוספת אינו אלא בעשה, ובין השמשות ספק כרת הוא, וחייב אשם תלוי וכו', אלא ודאי זמנו של תוספת היינו מתחילת השקיעה שאין השמש נראית על הארץ עד זמן בין השמשות, הזמן הזה שהוא ג' מילין ורביע מיל רצה לעשותו כולו תוספת

הזמן הנזכר בפרק במה מדליקין הוא בכלל תוספת חול על הקודש מהלך שלשה מילין רביע מיל, רצה להוסיף כל הזמן הזה מחול על הקודש מוסיף, ואם רצה לעשות מקצתו חול ומקצתו תוספת עושה, ובלבד שיוסיף ממנו ולא נתנו חכמים שיעור לתוספת הזה למטה אלא שיוסיף שיעור הנראה לעינים שהוא תוספת, כלומר ברגע שהוא יום יהא בודל לשום תוספת, ולא משום ספק לילה, וליכא למימר בכל שהוא ממש הוי, דהא אי אפשר לצמצם ולאכול עד בין השמשות ממש ופשיטא דיוסיף אלא רגע שהוא ברור שהוא יום מוסיף ודאי, עכ"ל הרמב"ן.

הג"ה י

וברמב"ם פרק ה' מהלכות שבת הלכה ד' כותב שם המגיד משנה (הוא חבירו של הר"ן ז"ל) וז"ל: ודע שר"ת והרמב"ן ז"ל פירשו ששתי שקיעות הן, הראשונה משתשקע החמה מעובי הרקיע ונסתלקה זריחתה מעל הארץ והיא מהלכת כל עובי הרקיע, וזה מהלך ד' מילין כמוזכר בפסחים, והשקיעה השניה האמורה כאן היא סוף השקיעה וכו', והביאו ראיות לזה שיום הוא משהחמה נעלמת ממנו עד סוף השקיעה הזאת ובתחילת השנית, וכן הדברים נראים, וכתבו הם שהוא מהלך ג' מילין ועוד, ובזמן הזה הוא תוספת מחול על הקודש, רצה להוסיף כולו מוסיף וכו', עכ"ל.

ובהלכות קידוש החודש פרק ב' בפירוש מהר"ל בן חביב ז"ל ד"ה כלל הדבר כתוב שם וז"ל: ולפי מה שכתב ר"ת זל דיש חילוק בין משתשקע החמה לשקיעת החמה וכו' יש שיעור ג' מילין ורביע אחר שקיעת החמה קודם שיתחיל זמן בין השמשות וכו' שלדעת רבה כשיעבור אחר שקיעת החמה שיעור זמן מהלך ג' מילין ורביע ואז מתחיל זמן בין

בין השמשות

להגה"ק רבי יעקב לייזער זצוקללה"ה אדמו"ר מפשעווארסק אנטווערפן

בתרומה משעת צאת הכוכבים קא מהדר, כלומר וממאי דלא אכלי בתרומה עד צאת הכוכבים וקא דרשת: ובא השמש - ביאת אורו, שנסתלק אורו לגמרי מחללו של עולם דהיינו סוף השקיעה, ומאי וטהר - טהר יומא, שנטהר היום לגמרי מן השמש.

דילמא ביאת שמשו הוא, כלומר תחלת השקיעה שבא השמש בעוביו של רקיע בלבד - ואע"פ שאין יציאת הכוכבים עד לאחר מכן כשיעור ארבעת מילין! עכ"ל הרשב"א. הרי לנו שחייבים אנו להמתין לסילוק ויציאת האור לגמרי, ואין זה קורה בפועל במציאות לפני זמן ר"ת.

ועדות ברורה וגמורה לכך הוא על פי מה שכתב הגאון מהר"י פראג' בעל שו"ת מהרי"ף מגדולי הפוסקים בדורו של הפרי חדש בקונטרס בין השמשות, וזה לשונו: "ואיבריר לן נמי דסבירא ליה [להרמב"ם פרק ז' מהלכות תרומות ה"ב] דשעת שיראו ג' כוכבים בינוניים, היא השעה שיטהר הרקיע מן האור, ובדאי היא העת שיכסיף העליון וישוה לתחתון, וכבר שיערנו הזמן שמשקיעת החמה עד שיכסיף העליון וישוה לתחתון - על ידי הכלי של השעות ומצאנו אותו שהוא שעה וחומש"... עכ"ל הגאון רבי יעקב פאראג'.

ג. וכן גם מוכח מהמשך דברי הרשב"א, וזה לשונו: "דהא ודאי לרבי יהודה אע"פ שאינו מתפלל תפלת המנחה מפלג המנחה ואילך לא מפני שהוא לילה קאמר אלא משום דתפלות כנגד תמידין... אבל ודאי אינו לילה. ותדע לך, שהרי עדיין השמש על הארץ כדי מהלך שתות המיל, והיאך הוא לילה וזמן שכיבה? ועוד שהרי לרבי יהודה בין השמשות אינו אלא שני חלקי מיל סמוך לצאת הכוכבים וקודם הזמן הזה כהנים טובלים בו ויום הוא, ופלג המנחה קודם ליציאת הכוכבים מהלך ארבעת מילין ושתות! וכיון שכן היאך אפשר שקורא בו לר"י. עכ"ל לשון הרשב"א. הרי שכתב ש"השמש" עצמה על הארץ! ולא כתב בסגנון: "שהרי עדיין השמש זורחת" על הארץ כדי מהלך שתות המיל, או השמש מאירה על הארץ וכדומה - אם הכן באמת פירושו של הבני ציון והדומים לו היו נכונים? אם כן אין זה אלא שפירושו של הבני ציון והקרובים אילו אינם נכונים כל עיקר! - לדברי הרב המחבר זצ"ל.

להוי יודע: שכבר כתב הגאון בעל ספר ישראל והזמנים (חלק ב פרק א): כי כל התלמידי החכמים שבדורינו שעסקו בנושא זה, וכן כל גדולי ישראל שבדור האחרון - מעולם לא חשבו ולא עלתה על דעתם פירוש כזה משובש של הבני ציון! או פירוש הדומה או הקרוב אליו! וכן גם לא שמעו מעולם פירוש כזה מרבתיים! ואם היו כמה תלמידי חכמים שידעו מהפירוש הזה אין זה אלא שזה הגיע להם מספרו של הבני ציון ותו לא! דוק ותשכח. עיי"ש.

וכן ידוע דעת קודשו הנחרצת והברורה של מרן פוסק הדור רבי עובדיה יוסף שליט"א (מובא בילקוט יוסף או"ח שבת סימן רצג): שהפירוש הזה של הבני ציון הוא המצאה וסילוף ההלכה אשר כל ההולך עם הפירוש הזה כולו או מקצתו הוי בכלל מגלה פנים בתורה שלא כהלכה! עיי"ש. (המסדר)

עושה, רצה לעשות קצת ממנו בלבד עושה, ובלבד שנוסיף איזה זמן שיהא ודאי יום מחול על הקודש וכו'.

וא"ת ולהא פירושא דאמרינן שאין בין השמשות מתחיל אלא לאחר ג' מילין ורביע מיל שאין החמה נראית בארץ היכי אמרי הרוצה לידע שיעורו של רבי נחמיה יניח חמה בראש הכרמל וירד ויטבול בים וכו' אלמא דמתחילת שקיעת החמה אנו משערין בין השמשות וכו', וי"ל לפי שיטת ר"ת ז"ל דלאו הכי פירוש, אלא הכי קאמר וכו', עכ"ל הריטב"א.

הג"ה י"ב

הנה העתקתי לך רוב דברי הריטב"א בכדי שתדע דרכו של המחבר נ"י, [כי] ספרי הראשונים המפורסמים כמו הריטב"א והמגיד משנה, ומהר"ל חביב בהלכות קידוש החודש המצוים בכל בתי מדרשות אינו מביא מהם ראיה לפירושו הבדוי! כי בדבריהם אין יכולים לפרש בשום אופן⁷ אלא כמו שפירשו כל גדולי

⁷ והנה כמה דוגמאות ברורות לכך שפירושו של הבני ציון וההולכים בעקבותיו בפירושים הקרובים או הדומים אליו (בכולו או מקצתו) שאינם נכונים כלל! לפי הרב המחבר זצ"ל.

א. שהרי כתב הרא"ה (ברכות דף כו) זה לשונו: פלג מנחה אחרונה אחת עשרה שעות פחות רביע. פירוש דמנחה אחרונה היא מתשע שעות ומחצה ולמעלה ונשארו תשלום היום שתי שעות ומחצה וחצין שעה ורביע, ואם תוסיף זה על תשע שעות ומחצה יהיו אחת עשרה שעות פחות רביע, והיינו מעט קודם שקיעת החמה, שמשקיעת החמה ועד חשיכה ממש שעה אחת וחומש שעה כדכתיבנא בבמה מדליקין בס"ד. עכ"ל חידושי הרא"ה. הרי שאחר שעוברת שעה וחומש משקיעה צריך להיות חשיכה ממש! - ולא חשיכה מדומה - כפי היוצא לפי שיטת הבני ציון ולפי השיטות הדומים לו והקרובים אליו.

ב. ראיה נוספת מלשון הרשב"א (תחילת מסכת ברכות), וזה לשונו: "אלא ודאי הכי גרסינן וממאי דהאי ובא השמש - ביאת אורו הוא, ומאי וטהר - טהר יומא, דילמא ביאת שמשו הוא, ומאי וטהר - טהר גברא. וכן גירסת הגאונים ז"ל, ואמאי דאמרינן לעיל הא קא משמע לן דכהני אימת אכלי

בין השמשות

להגה"ק רבי יעקב לייזער זצוקללה"ה אדמו"ר מפשעווארסק אנטווערפן

האחרונים רבותינו המנחת כהן והמגן אברהם והפרי חדש ועוד, אבל בדברי הרמב"ן ז"ל והשולחן ערוך שנאמרו בקיצור רוצה לעזור עיני קוראים שרבינו תם והרמב"ן והשו"ע המה מכוונים ממש כשיטת הגאונים ז"ל.

ובסימן ט' עמוד קט"ו הביא המחבר דברי רבינו המאירי בברכות כ"ו, וז"ל: מ"א שעות חסר רביע ולמעלה חמה מתחלת להשתקע ואינה נראית לרוב בני אדם, אבל קודם לכן אין שם סרך לילה כלל, עכ"ל המאירי. ועיין שם בדברי המחבר אשר ברא ויצר בחריפות של שטותים והבלים, פירוש חדש בדברי המאירי, בכדי שיהיה לו ראיה מהמאירי לפירושו שמפרש, ואח"כ בסימן י"ג הוא בא בכח ובחזקה אחר שכבר גזר ואמר שר"ת והמאירי סוברים כהגאונים, ומה שכותבים תחילת השקיעה כונתם על פלג המנחה, כמו כן כונת הרמב"ן ז"ל, ובסימן כ"ג כותב המחבר דכן הוא באמת דעת השולחן ערוך ג"כ בסימן רס"א לפסוק כר"ת כל שכן שהוא שיטת הגאונים ז"ל ושלום על ישראל.

הג"ה י"ג

אמר המגיה, הנה כבר העתקתי לך דברי רבותינו הראשונים ז"ל, אשר מפורש באר היטב בדבריהם שדעת רבינו תם וסייעתו שאחר שקיעת החמה שנתכסה ונתעלמה גוף השמש מעינינו הוא עדיין יום ודאי משך ג' מילין ורביע, והנה דבריהם אין צריכים חיזוק וראיה, אמנם חז"ל אמרו קושטא קאי שקרא לא קאי, הנני להראות לך קורא חביב איך טעה המחבר ג"י בפירושו טעותים גדולים.

הנה בפסחים צ"ד אומר שם רבי יהודה בבריתא דמשקיעת החמה עד צאת

הכוכבים ארבעת מילין, ומפרשי רבינו תם וסייעתו דהכוונה מתחילת שקיעה, והא דקאמר במסכת שבת דמשתשקע החמה עד צאת הכוכבים לא הוי אלא ג' רבעי מיל, שם הכוונה מסוף השקיעה, עיי"ש בתוספות, ובא בעל המחבר עם פירוש חדש לעשות שלום בין הגאונים ז"ל ובין רבינו תם ז"ל, דהא דקאמרי רבינו תם וסייעתו בגמרא פסחים מיירי בשקיעה ראשונה אין כונתם על שקיעת החמה, אלא על שקיעת קרני השמש שלפני השמש, אשר ע"ב מינוט לפני שקיעת החמה מתחילין המה לשקוע תחת הארץ, עיין בסימן י', והנה זה הפירוש הוא דברי שגעון ממש! אי כפירושו, איך לא חשו כל הראשונים והשולחן ערוך בהלכות שבת מכללם לפרש הדבר ששקיעת החמה דכאן, היינו שקיעת קרני השמש בכדי שלא יבואו חלילה לעשות מלאכה בערב שבת אחר שקיעת החמה, ועל דורינו היום נוכל לתרץ שהרמב"ן וסייעתו והב"י סמכו עצמם ברוח קדשם על ספר... אמנם כל השנים שעברו מה תהא עליהן!?

שנית; מה חטאו ומה פשעו קרני השמש שלאחר השמש המאירין לנו ע"ב מינוט

אחר שקיעת החמה!!! וכמו שכתב המחבר בעצמו! והנה שקיעה הראשונה לדבריו משעה שמתחילין קרני השמש שלפני השמש לשקוע תחת הארץ, וסוף שקיעה המוזכר בתוספות ובכל הפוסקים מפרש המחבר שזה שקיעת גוף השמש עצמו, ובאותו עת מתחילין קרני השמש שלאחר השמש לשקוע תחת הארץ ופסיק ותני סוף שקיעה, ואיך לא שם לבו המחבר להודות להשי"ת על החסד שגם אחר שקיעת החמה אנו נהנים מקרני השמש ד' מילין, הן היתה כזאת הולך ומשתמש לאור יום אחר שקיעת החמה ומדבר ואומר סוף שקיעה כבר היתה.

בין השמשות

להגה"ק רבי יעקב לייזער זצוקללה"ה אדמו"ר מפשעווארסק אנטווערפן

הג"ה י"ד

שלישית אם כדבריו שהרמב"ן ז"ל והשו"ע שכתבו מתחילת שקיעת החמה הכונה שקיעת קרני החמה שהיא ד' מילין לפני שקיעת החמה, אם כן מאי האי דקאמר ג' מילין ורביע, בשלמא לשיטת היראים שסובר ד-ג' רבעי מיל בין השמשות הוי קודם שקיעת החמה הוה אתי שפיר, אמנם הר"ת והרמב"ן וסייעתו והשו"ע אין סוברים כן.

והנה המחבר בעצמו בסימן י"ד הרגיש בזה ודחק עצמו לתרץ דהרמב"ן ז"ל יסבור דצריך להוסיף בערב שבת שעה אחת, ו-ג' מילין ורביע הוא בערך שעה, אמר המגיה; אם לא ראיתי בספרו בסימן י"ד התירוץ הזה שכתב, לא הייתי יכול להאמין שמי שהוא במדרגת ת"ח יאמר כזאת.

ראשית; אי המצוה להוסיף שעה לשבת, אם כן למה לא אמרו ג' מילין ושליש שהוא מכוין שעה אחת, ואמרו ג' מילין ורביע שחסר עדיין לשיעור שעה חלק י"ב ממיל?

שנית; הרי הרמב"ן וסייעתו ובשו"ע כתוב בפירוש זמן תוספת זה מתחילת השקיעה וכו', ולדבריו שפירש דמתחילת השקיעה שאמרו היינו משקיעת קרני השמש אם כן הוא יותר מ-ד' מילין ששית המיל – דשעת שקיעת גוף השמש עצמו?

שלישית; הרי הם אמרו בפירוש שיכול להוסיף מה שירצה אם רב או מעט, אם כן אין שום מצוה לדבריהם שיוסיף דוקא שעה! ואין להאריך יותר ולטפל בדברי שטותים והבלים – חושך ולא אור.

וראיתי בספר נהר שלום להגה"ק מקאלאשין

פאריסאוו זצ"ל שמפרש הפסוק ויגע בכף ירכו, דהנה תרי ירכון הם נצח והוד, דלהודות על האמת יכולים בעת שלא בא לידי ניצוח, אמנם אחר שיבא לידי ניצוח להודות על האמת זה קשה מאד, ודברי פי חכם חן.

הג"ה ט"ז

רביעית; אם כפירוש, אם כן עיקר התירוץ אינו מוזכר בתוס' ובכל הראשונים ז"ל, דבשלמא מאי דמתרצי הגר"א ז"ל סתירת הסוגיות דשבת ודפסחים לפי שיטת הגאונים ז"ל, דהאי דאיתא במסכת שבת דמשתשקע החמה עד צאת הכוכבים לא הוי רק ג' רבעי מיל, הכונה ג' כוכבים בינונים, והא דפסחים דמשקיעת החמה עד צאת הכוכבים הוי ד' מילין שם הכונה עד שיצאו כל הכוכבים, הנה תירוצם [עכ"פ] בש"ס ניתן להיאמר, מה שאין כן תוס' וכל הראשונים ז"ל שמביאין תירוץ ר"ת ז"ל כולם מביאין התירוץ בסגנון אחד, דמשתשקע החמה דשבת הכונה סוף שקיעה, ודפסחים תחילת שקיעה, ולפי דבריו הוי להו למימר הכי: וצאת הכוכבים דשבת הוא ג' רבעי מיל אחר שקיעת החמה, וצאת הכוכבים דפסחים הוא בשעת שקיעת החמה, ועל כרחק צריך לומר, דכל הראשונים ז"ל סמכו עצמם [ברוח קדשם] על הספר הזה...

הג"ה ט"ז

חמישית; אי גם לתירוץ ר"ת וסייעתו יש חילוק בין צאת הכוכבים דמסכת שבת ובין צאת הכוכבים דפסחים ובעיקר הדין הר"ת וסייעתו סבירא להו כשיטת הגאונים, אם כן התירוץ בין הסוגיות יפה ומתקבל כמו דמתרצי הגר"א והגר"ז! ואם כן למה הוצרך ר"ת וסייעתו להוסיף וליכנס בדוחק – דשתי שקיעות יש, אחר שגם המה סוברים דצאת הכוכבים

בין השמשות

להגה"ק רבי יעקב לייזער זצוקללה"ה אדמו"ר מפשעווארסק אנטווערפן

הנה בסי' ט' מביא בעל מחבר ספר הזה דברי רבינו המאירי בברכות כ"ו היות שמסביר שם המאירי ז"ל הטעם שיכולים להתפלל ערבית מפלג המנחה הרי עדיין יום, ואומר שם וז"ל: מ-י"א שעות חסר רביע ולמעלה חמה מתחלת להשתקע ואינה נראית לרוב בני אדם, אבל קודם לכן אין שם סרך לילה כלל, עכ"ל, **מבואר** בפירוש שרבינו המאירי סובר כשיטת ר"ת, וכמו שהביאו במאירי שבת קושיית ר"ת ותירוצו.

והנה ידוע דלרבינו תם ורוב הראשונים והאחרונים ובעלי השו"ע מכללם שסוברים דלילה הוי רק אחרי עבור ד' מילין אחר שקיעת החמה החשבון דפלג המנחה שהוא שעה ורביע שעה מחשבינן השעה ורביע שעה מצאת הכוכבים [למפרע] וא"כ עולה החשבון דפלג המנחה שהיא ארבעת מילין ושעות מיל, ששעות מיל היינו ג' מינוט לפני שקיעת החמה מתחיל הפלג המנחה כמבואר בראשונים ובשו"ע, ואומר המאירי ז"ל היות ששעות מיל לפני שקיעת החמה רוב בני אדם אין רואים עוד החמה, כמובן מי שאינו דר בהר, לכן יכולים להתפלל בעת ההיא ערבית.

אמנם המחבר הזה אומר שהמאירי סובר כשיטת הגאונים ז"ל וממילא לדידהו חשבינן פלג המנחה שעה ורביע משקיעת החמה ולמפרע, והא דקאמר המאירי חמה מתחלת להשתקע כונתו על קרני השמש שלפני השמש, אולם איך אומר המאירי ששעה ורביע שעה לפני שקיעת החמה אינה נראית החמה לרוב בני אדם, ולזה מתרץ בעל הספר הזה דהנה הדרים בתוך העיר הנה הבתים הגבוהים מפסיקין וחוצצין מלראות את עצם החמה, משא"כ למיעוט בני אדם העומדים חוץ לעיר והמקום שם ריק ופנוי מבתים רואין שם שפיר

דשבת אינו כמו דפסחים, והרי זה דומה למי שיש לו בגד חדש יפה ונותן טלאי על גביו.

ששית; איך יכולים לקרות להזמן דשעת שקיעת החמה צאת הכוכבים, דהרי אפילו לשיטת הגאונים ז"ל לא נקרא צאת הכוכבים עד אחר בין השמשות, ואפילו נאמר דיוכל לקרות לפעמים להזמן דבין השמשות צאת הכוכבים היינו משום דבאותו זמן יש כוכבים רק דמספקא לן אי הוי גדולים או בינונים, משא"כ בעת השקיעה משך ג' מינוט דהוי ודאי יום, וכמו שכתב המחבר בעצמו בסי' י' עמוד קט"ו שעושה שם חשבון על מאי דקאמר הגמרא שפלג המנחה הוא שעה ורביע, ולמה לא קאמר הגמ' שעה וחומש, דהרי משקיעת קרני השמש שלפניה עד הגמר לא הוי רק ד' מילין שהוא שעה וחומש שעה ועל זה מתרץ שם דהגמ' מצרף גם השלשה מינוט משך הזמן דשעת שקיעת החמה, וכי תאמר למה ועל מה מצרפינן? ואומר שם המחבר בעצמו וז"ל: יען שלא כלה היום עד לאחר שקיעת נקודה התחתונה שבסוף עגולת השמש עצמו, וגם מפרש שם בסימן י' דלדעת ר"ת ז"ל מקרי שקיעה שניה שמאז מתחיל הבין השמשות הוא רק אחר שנגמר כל שקיעת גוף השמש, קורא חביב ראית מימך פירוש חדש ותמוה מאד - משבעה קושיות גדולות [השביעית מפורשת לקמן], הנה הוא בעצמו מודה שבעת השקיעה היינו משך ג' מינוט הוא ודאי יום, והגמרא דפסחים קורא אותו הזמן צאת הכוכבים לפי פירוש?

קושייה השביעית על פירוש; - שמפרש נגד כל רבותינו הראשונים והאחרונים ז"ל יהיה מובן במושכל ראשון אפילו לתלמידים קטנים!

בין השמשות

להגה"ק רבי יעקב לייזער זצוקללה"ה אדמו"ר מפשעווארסק אנטווערפן

עכשיו תדע ותבין שכל מה שכתוב כאן (היינו בספר בני ציון. המסדר) בעניני בין השמשות

הכל הבל ורעות רוח!!!

ומזה תדע שמה שכתב בסימן מ"ז לפרש תשובת חתם סופר או"ח סימן פ' שהוא שוא ושקר!!

ומה שנמצא בחידושי חת"ס זצ"ל להיפך, הנה קצת מחכמי ישראל אומרים שאין זה מרבינו החת"ס זצ"ל. ואני אומר דלפי כללי הפוסקים דברי התשובה עיקר. ומה שכתב (הבני ציון. המסדר) בעמוד קנ"ח בשם ספר אחד (קנה וקינמון. המסדר) לדחות ספר דברי חנה ממורי ורבי הגה"ק רבן של ישראל מהר"ח זצ"ל רב דקאלאשיטץ הי"ד.

שניהם כאחד אין להם ידיעה מכללי הוראה! הלא רבינו הרמ"א ז"ל אומר כמה פעמים בדרכי משה במחלוקת שיש לו עם רבינו הב"י ז"ל היות שחכמי אשכנז בספריהם המה רבים נגד הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל, ובתראי נינהו להם שומעין, ובשו"ת שאילת יעב"ץ סי' קנ"ז בסוף התשובה כתב וז"ל: אלא שיש להרהר במוסכם זה שנהגו בו הפוסקים האחרונים לילך אחר רוב הדיעות, כי מי קבצם כעמיר גורנה וכו', עיי"ש מה שכותב.

הג"ה י"ח

ומה שכותב בסי' ס"א ס"ה שזמני הדלקת נרות בערב שבת ובמוצאי שבת מטעם הרבנים... היא כהלכה, וזמנים של ... הרבנים החסידים הוא שלא כהלכה, עיי"ש, ... (אמר המסדר: כאן השמטנו קטע חריף ביותר משמר שיער - שכתב רבינו ז"ל על הבני ציון - ונמנענו מלהביאו מסיבות ידועות).

החמה עד שנשקע כל עגולת השמש עיין בדבריו לעיל בסימן ט'.

ובסימן י"ג אומר שגם מה שכותב הרמב"ן ז"ל מתחילת השקיעה שאין השמש נראית על הארץ כונתו לרוב בני אדם, וכמו שכתב המאירי, ובסימן כ"ג אומר דגם השו"ע או"ח סימן רס"א סעיף ב' דאיתא שם וזמן תוספת זה הוא מתחילת השקיעה שאין השמש נראית על הארץ וכו' גם כן כונתו כמו שפירש לעיל - ששיטת ר"ת והרמב"ן וסייעתו כשיטת הגאונים ממש;

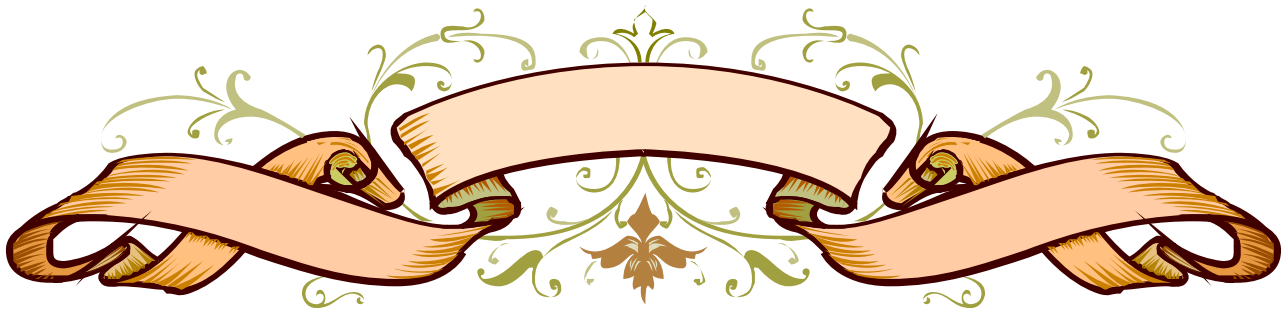
מעודי לא ראיתי דברי בורות כאלו!! שמה שכתוב בכל הראשונים שאין השמש נראית על הארץ הטעם הוא מפני שהבתים הגבוהים מפסיקין לראות החמה! - ולדבריו יושבי כפרים ועיירות קטנות שאין שם בתים גבוהים יהיו אסורים להתפלל מעריב מזמן פלג המנחה. ובקצת רחובות בניו יורק אשר הבתים גבוהים כשלושים עליות יהיה מותר להתפלל שם ערבית אפילו באמצע היום [כיון שהחמה מוסתרת כבר מהבתים]...

הג"ה י"ז

ואולי כונתו שאפשר שרוב העולם דרים בעיירות גדולות ואיתא בש"ס דעולם גידון אחר רובו, והנה אנחנו היום בעיירות גדולות ולא ראינו שום חילוק בין אם הוא שעה ומחצה או רק שעה אחת לפני שקיעת החמה, כי מי שהולך בשוק או בבית וחלונותיו למערב רואה החמה אפילו כשהוא רק שעה לפני השקיעה, גם לדבריו נהיה מוכרחים לומר שגם בימי התנאים שהתירו להתפלל ערבית מפלג המנחה ואילך שהיה להם בתים גבוהים!

ודע קורא חביב שאני ידיד ואוהב לבעל מחבר ספר זה, אמנם האמת של תורה אהוב אצלי יותר, ומי שידין לכף זכות לבעל המחבר ולבעל מגיה שליט"א [זצ"ל] ידונו אותו לכף זכות מן השמים.

הצעיר יעקב לייזער

מדבריהם של רבותינו קדושי עליון

אשר מימיהם אנו שותים ומפיהם אנו חיים
וכל היוצא מפיהם ומפי כתבם
מוקמין ליה בלאו ד"לא תסור"

מדבריהם של רבותינו קדושי עליון

מדברי מר"ן פוסק הדור

הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר בעל שבט הלוי

מתוך שו"ת שבט הלוי חלק י' סימן נא

דחה בשתי ידיים סברת הבני ציון, שיש שקיעה הקודמת לשקיעה הנראית לעין, וזה לשונו:

נראית באמצע הליכה במערב כשכל הזמן מאירה כהלכה?
ועוד הרי כתב ר"ת דמתחילת השקיעה החמה נכנסת בעובי הרקיע וזה מתפרש היטב רק לשיטת רוב הראשונים בדעת ר"ת דנעלמה [השמש] מעינינו, ועדיין מאירה קצת עד סוף השקיעה [שהוא] צאת הכוכבים כשעברה כל עובי הרקיע! (ועתוס' זבחים נ"ו ומנחות כ': ושבת ל"ה ופסחים צ"ד).

ואיך נפרש דעת השו"ע כשיטה שאינה מביאה כלל בספרו בית יוסף או"ח סימן רס"א?!
עכ"ל הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר שליט"א בספרו שו"ת שבט הלוי.

"וכ"ת ביקש ממני לשום עין על דברי כבודו סימן נ"ז בירורים בשיטת ר"ת והשו"ע בענין השקיעה וצאת הכוכבים, ומעכ"ת חידש בהבנת השו"ע דשיטתו כהר"ח או"ח דכשאין החמה נראית בראשי ההרים זה כבר התחלת סוף שקיעה, א"כ לדרכו מתחילת השקיעה דהוא לרבינו תם כשעה לפני זה עדיין השמש באמצע הרקיע נוטה למערב ומאירה לארץ כאשר עינינו רואות.

אם כן איך כתב בשו"ע (או"ח סימן רס"א סעיף ב') מתחילת השקיעה שאין השמש נראית בארץ, הלא נראית בארץ בהרחבה?
גם איזה הכרת (מלשון היכר והבדלה) שקיעה

מדברי מרן פוסק הדור

הגאון רבי עובדיה יוסף שליט"א

מתוך ספר ילקוט יוסף אורח חיים הלכות שבת סימן רצג: זה לשונו:

שהחמה עדיין נראית לנו. ובודאי שרבינו תם נתכוין לשמש עצמה, ואיך אפשר לחדש שכוונת רבינו תם לקרני החמה, ועל סמך חידוש כזה לסטות מדברי רוב ככל האחרונים. וכל מעיין ישר יחזו פנימו שהוא דוחק גדול. ודו"ק. ובאמת שלשון מרן השלחן ערוך "זמן תוספת הוא מהחלת השקיעה שאין השמש נראית על הארץ" משמע שאין השמש נראית כלל על הארץ, גם לא בראשי האילנות, והיינו בשקיעה שלנו, והוא עדיין יום גמור, ומשום הכי שייך בו דין תוספת, שאילו היה מתחיל זמן בין השמשות, איך מהני תוספת בזמן שבלאו הכי הוא צריך לפרוש ממלאכה מפני

והנה בספר בני ציון להגאון רבי דוד שפירא חלק ב' (סימן טז) יצא לחדש שדעת רבינו תם שכל שלשת מילין ורביע, הוא קודם השקיעה שלנו, ואינו כפי שמקובל להבין בדברי רבינו תם. ע"ש.

אולם פשט דברי התוספות בשבת (לה.) וסיעתם, לא משמע כן, אלא השקיעה הראשונה היא השקיעה הנראית לעינינו, כאשר גלגל החמה מתכסית מעינינו ואינו נראה באופק. ודו"ק היטב. וגם לשון רבינו תם בספר הישר "ועברה בעוביו של רקיע" משמע דהיינו שהחמה אינה נראית לנו באופק. ולא בזמן פלג המנחה

מדבריהם של רבותינו קדושי עליון

על כך כיעוין שם, מכל מקום אחר שדבריו בביאור דברי רבינו תם הן בתוספות והן בספר הישר דחוקים מאד, והפשט לא נראה כן, בהצטרף כל הנ"ל, בודאי שיש לתפוס עיקר כדברים אלה. ומה שהקשה שם על שיטת רבינו תם, לא מכח קושיא נשנה הכתוב, וקושיותיו יש ליישב, כדרכה של תורה. שוב ראיתי שכבר השיגו על דבריו בירחון אור תורה (חשון תשל"ט סימן טז), ובספר מנוחת אהבה חלק א' (עמוד תקכז), ובספר אור הישר (הנד"מ) להרה"ג רבי חיים אורפלי שליט"א, שהאריך בזה מאד. כיעו"ש. [ואף לו יהי כדבריו, שמא היתה מחלוקת בדעת רבינו תם, אנו אין לנו אלא הבנת רוב ככל האחרונים, והקבלה והמעשה הם עמודי החוראה].

ושאלתי למרן אאמו"ר שליט"א, והסכים עמנו בכל הנ"ל, והוסיף, דמה שכתב בשו"ת יצחק ירנן הנ"ל, אין האמת כדבריו כלל! ומש"ה נכון להורות לכתחלה כסברת רבינו תם, ולא לעשות מלאכה במוצאי שבת ויום הכפורים עד שיגיע זמן רבינו תם, וכמו שכתב בביאור הלכה (סימן רסא), ובשו"ת יביע אומר חלק ב' הנ"ל. ע"ש.

הספק. וכיון שהאחרונים כתבו בדעת מרן השלחן ערוך דסבירא ליה כרבינו תם, בודאי שכך יש לתפוס בשיטת רבינו תם.

ואם כי שבשו"ת יצחק ירנן מפרש דברי מרן השלחן ערוך כמו שהוכיח מכמה ראשונים בביאור דברי רבינו תם, עם כל זה רבים מהאחרונים לא הבינו כן בשיטת רבינו תם. וכמה מגאוני עולם נהגו כרבינו תם אף להקל, לעשות מלאכה דאורייתא אחר השקיעה שלנו, ולהנ"ל חס ושלום הרי הם מחללי שבתות וימים טובים. והוא דבר שאסור להעלותו על הדעת. ונודע כי במקומם של הגרעק"א, והגאון החתם סופר, והגאון רבי חיים מצאנז, ועוד, נהגו כרבינו תם בין להקל ובין להחמיר. ובספר ישראל והזמנים (עמוד שנו) כתב, מה שכתב כת"ר בענין מה שהביא בשו"ת בני ציון דעת רבינו תם לדעה אחרת, הוא לגרמיה דעביד, שרי ליה מאריה אהא שעשה דעת כל גדולי ישראל כאילו אינם, ואדכרתן מילתא ששמעתי לפני רבות בשנים, שביקר אצל האדמו"ר הק' זיע"א, לפני עשרים שנה, וכעס עליו רבינו הקדוש בענין זה עד שהניחו והלך לו לחדר אחר, וכשחלה אחר כך המחבר הנ"ל, שלח מכתב פיוסין למרן זיע"א וכו'. ע"ש. ואף שבשו"ת יצחק ירנן הנ"ל הביא כל זה, וגם השיב

ספר ישראל והזמנים

להרה"ג ישראל דוד הארפענעם, רב דביהמ"ד "ישראל והזמנים" ומו"צ בבית הוראה שע"י התאחדות הרבנים. חלק ב פרק א עמוד תשפג: זה לשונו:

השמש משלפניו (אף שגוף השמש עדיין נראית על הארץ) וזהו שיעור ד' מיל קודם זמן צאת הכוכבים (זמן ראיית ג' כוכבים) ומה שאמרו שמהשקיעה עד צאת הכוכבים הוא שיעור ג' רבעי מיל היינו משקיעת גוף השמש שזה שקראו שקיעה שניה, והיינו ממש כשיטת הגאונים, ומה שכתב המחבר בסימן רס"א דיש ד' מיל מתחלת השקיעה שאין

ובטרם אשים קנצי למילין בפרק זה, לא אוכל להתאפק על מה שהפריז על המדה בספר בני ציון (להרה"ג רבי דוד שפירא ז"ל) ח"ב, שמה שמייחסים העולם שיטת ר"ת הוא טעות מוחלט דגם דעת ר"ת כהגאונים דמיד בשקיעת השמש מתחיל בין השמשות, ושקיעה ראשונה שכתב רבינו תם היינו משנשקע נצוצי וקרני

מדבריהם של רבותינו קדושי עליון

הדורות שהעתיקו שיטת ר"ת שהוא ד' מיל לאחר שהשמש מתכסה מעיניו טעו בדמיון בכוונת ר"ת, ח"ו לומר כן לבטל כל דברי האחרונים והמקובל בפי כלל ישראל!

ומרוב תשוקתו להחזיק בשיטת הגאונים עבר את הגבול לכתוב דברים מוזרים כאלה... ושאר ליה מאריה על זה! ועל מה שדיבר שם בזלזול על הגה"ק מקאלשאשיץ זצ"ל בספרו דברי חנה.

והמע"ן בצדק בדברי הראשונים יראה שאי אפשר לפרש כן בשיטת ר"ת!

השמש נראית על הארץ עד צאת הכוכבים הכוונה ג"כ על קרני השמש עכ"ד, והם דברים שאין הדעת סובלתן ולא ניתן להאמר כלל!! שמלבד שהוא כנגד פשטות דברי הראשונים הנ"ל הוא גם כן כנגד הידוע והמקובל בפי כלל ישראל מדור דור בכוונת שיטת ר"ת!! וכמו שהבינו כל האחרונים דבריו. וממילא שדבריו בטלים ומבוטלים! שאין לך דבר העומד כנגד המסורה. ולדבריו כל המדינות שעשו מלאכה בערב שבת לאחר השקיעה חיללו את השבת לכו"ע! וכל

מתי מסתיים היום ומתי מתחיל הלילה

דעת הגאונים

הכוכבים". עד כאן לשון הגאון הפרי חדש. אם כן כל אותה השעה שאחרי השקיעה, הוא יום גמור לדברי הגאונים הנ"ל.

וכן הגאון בעל שו"ת מהרי"ף מעיד בעדות ברורה וגמורה בקונטרס בין השמשות וזה לשונו: "ואיבריר לן נמי דסבירא ליה [להרמב"ם פרק ז' מהלכות תרומות ה"ב] דשעת שיראו ג' כוכבים בינוניים, היא השעה שיטהר הרקיע מן האור, ובודאי היא העת שיכסיף העליון וישווה לתחתון, וכבר שיערנו הזמן שמשקיעת החמה עד שיכסיף העליון וישווה לתחתון – על ידי הכלי של השעות ומצאנו אותו שהוא שעה וחומש"... עכ"ל הגאון רבי יעקב פאראג'י. [ויש לציין כי אלכסנדריה שבמצרים נמצאת במעלת רוחב 31 צפונה מקו המשווה, בדיוק כמו באר שבע שבארץ ישראל].

וכן מעיד הרה"ג ר' מאיר פוזנא שליט"א בספרו אור מאיר (עמ' קפ"ז). וכן מובא גם בקובץ אור ישראל גליון כ"ה תשרי תשס"ב בעמוד ע"ו. זה לשונו: שיטת רבינו תם מתאימה יותר למציאות (בא"י), כי באמת בימים בינוניים בארץ ישראל

והנה זה לשון הגאונים רב שרירא ורב האי גאון בספר גנזי קדם חלק ה סימן ו: "אל תחשוב כי משתשקע החמה ולא תראה מאותו מקום שלם היום! אלא כל זמן שאדמימותה נראית על פני מערב יום הוא! אבל משתסור אדמימותה, – הכסיף התחתון ולא הכסיף העליון – זה הוא בין השמשות, המטילין אותו לחומרו, עד שיכסיף העליון וישווה לתחתון. ומשיכסיף אף העליון זה הוא לילה". עד כאן לשון הגאונים רב שרירא ורב האי גאון.

הנה רואים אנו במציאות, שאדמימותה (היינו דימדומי החמה) נראית על פני המערב במשך כשעה, לאחר שכבר שקעה השמש בים.

והנה זה לשון הגאון הפרי חדש בקונטרסו דבי שמישי: "והמוחש לא יוכחש שהרי אנו רואין אחר זמן זה (היינו אחר שקיעת החמה), פני הרקיע מאדימין ביותר". ועוד; המוחש לא יוכחש, והרי נראה לעין כל הפך מזה, שיש שעה ועוד משקיעת החמה ועד צאת

מדבריהם של רבותינו קדושי עליון

את הגאונים ממש כרבינו תם! וכן גם הוספנו להביא עוד מגדולי רבותינו האחרונים שהבינו להדיא ובפשטות גמורה כי הגאונים סוברים לגמרי כשיטת רבינו תם. וכמעט בכל הפוסקים כולם - כלל אינם מביאים את שיטת הגאונים שמוכח בשו"ת מהר"ם אלשקר.

לא מרן השולחן ערוך והרמ"א, ולא נושאי כליו, ולא הטור ונושאי כליו, ולא שאר האחרונים כמו הרדב"ז, המביט, המהרי"ט, הרמ"ע מפאנו, הב"ח, הלבוש, תוספות יו"ט, הפרישה, הט"ז, ומגן אברהם, אליה רבה, תוספות שבת, שאגת אריה, הגר"א, החיי אדם, היעב"ץ, הגר"י מליסא, רעק"א, החתם סופר, ועוד עשרות. והנה כל הגדולים הנ"ל לא מצאו חולק על דעת רבינו תם!!

ואם כן איך יעלה על הדעת לסמוך על שיטה זו להקל במוצאי שבת ולעשות מלאכה בשעה שלפי השולחן ערוך והראשונים ורוב הפוסקים הוא מחלל שבת וחייב סקילה רח"ל?!

לא אזל "אדמימות" במערב הרקיע עד "כשעה" אחר השקיעה האסטרונומית, (ואני בעצמי הלכתי שם אל המדבר לראות הסימנים, מה שאי אפשר לראות במקום הישוב, מפני הנרות (האורות) הדולקות שם), וגם פשטות הגמרא מיירי דהסימנים הם במערב, עכ"ל הברורה, אחר בדיקת המציאות.

והנה מציאות זו אינו חידוש, וידוע אצל כל העוסקים בעניין, וכן כתבו הרב ידידיה מנת שליט"א בספרו זמני ההלכה למעשה, וכן בספר הזמנים בהלכה להרב חיים פ. בניש שליט"א (ח"ב עמ' ת"ו). וכן הרב שכטר בספר בין אור לחושך וכן הגר"מ טיקוצינסקי זצ"ל בספרו ביהש"מ. ובאמת שכן מפורש ברמ"א (ד"מ סימן נח אות ב) שכל היודע מעט בחכמת התכונה יודע שהאמת הוא כך שזה נמשך שעה הן בזריחה והן בשקיעה.

והנה להוי יודע! כבר הוכחנו בראיות ברורות כי אין הגאונים חולקים על רבינו תם בכלל. אלא נהפוך הוא, שדעתם להדיא כרבינו תם. וכן גם הבאנו מהרבה ראשונים שהביאו

מהי ההגדרה המדויקת לסיום היום?

שאמר הכתוב - ויקרא אלהים לאור יום! ואמר גם כן, את המאור הגדול לממשלת היום, כי כל הזמן אשר תאיר על הארץ, באורו יהיה [יום], והוא גם כן מה שאמר הכתוב למטה, ולהבדיל [בין האור ובין החושך שהוא אחד עם אומרו ולהבדיל] בין היום ובין הלילה כאשר אפרש.

וכבר הורה, כי כל זמן הראות אור השמש הוא יום. עכ"ל הר"ן על התורה.

והנה בספר תולדות יצחק מהר"ר יצחק קארו זצ"ל (דודו של מרן הבית יוסף זצ"ל) על התורה בפרשת בראשית, וכן רבינו האברבנאל על פרשת בראשית, הביאו את לשונו של הר"ן

הר"ן על התורה בפרשת בראשית מוסיף לבאר ולהגדיר בדיוק - מתי מסתיים היום ומתי מתחיל הלילה, וזה לשונו:

"כי כל עת שיאיר השמש על הארץ יהיה יום, וכאשר יעדר אורו ממנה לגמרי, יהיה לילה, ונמצא שאורו סבת היום... כי היום והלילה אצל התורה לא יוגבלו כמו שהגבילום חכמי הכוכבים, וזה, כי היום אצלם, מעת הראות השמש על הארץ עד הסתרו, ויתר הזמן כולו הוא אצלם לילה.

אבל אצל התורה איננו כן, כי היום אצלה כל הזמן אשר תאיר הארץ באורו בסבת השמש - גם לא יהיה על האופק! וכמו

מדבריהם של רבותינו קדושי עליון

הנ"ל וסיימו שם בדבריו של האבן עזרא, שעוברים שעה ושליש מאז שכבר שקעה גלגל שכתב: כי תחילת הלילה הוא רק לאחר השמש באופק.

ביאור סוגית בין השמשות

לרבינו המהר"ם קאזיס שהיה מגדולי האחרונים לפני כחמש מאות שנה בדורו של מרן הבית יוסף. בחידושי על מסכת שבת דף לד עמוד ב, וזה לשונו:

אדרבי יהודה, יש להקשות (בהבנת הגמרא), דאי פירוש "שקיעת החמה" דהכא (שבמסכת שבת לד:) היינו שגוף השמש נעלם מן העין, איך יתכן לומר שבזמן מועט כזה שהוא אחד מארבעים בשעה (דקה וחצי) אחר שקיעת החמה יכסיף (ישחיר) התחתון, דהיינו התחתון לצד מערב כמו שפירשו בגמרא, והרי נראה לעין שאחר השקיעה נשאר האור על הארץ יותר משיעור זה קודם שיכסיף התחתון?

ועוד יקשה, דרבה ורב יוסף אמרי למילתייהו משמיה דשמואל, ושמואל גופיה אמר כוכב אחד יום, שנים בין השמשות, ובודאי מיד אחר שקיעת החמה אין נראין ב' כוכבים בינוניים? ואם כן, אי אפשר שבין השמשות יתחיל מיד אחר השקיעה!

ועוד שאנו רואין במקומות רבים (בתלמוד) שאחר השקיעה בסמוך לה הוי יום ודאי מן התורה, דבתחלת ברכות אמרינן: דובא השמש וטהר – היינו טהר יומא, דהיינו צאת הכוכבים, כמו שהביא הרשב"א בחידושי שם, וכן כתב בעל קרית ספר בפרק ד' מהלכות מעשה הקרבנות דלגבי הקטרת אברים שאין נקטרין אלא ביום כגון קטורת וקומץ ולבונה נקטרין אחר שקיעת החמה קודם צאת הכוכבים, דאותו זמן הוא ודאי יום, ומה שהדם נפסל עם שקיעת החמה ההוא נפקא לן מקראי כמו שכתב שם, ותמצאנו בילקוט פרשת צו על פסוק (ויקרא ז, טז) ביום הקריבו את זבחו

"ואומר שאנו רואין בבקר שעה וחמש קודם הנץ החמה שעולה עמוד השחר, ומתחיל להאיר העולם והולך ומוסיף האור עד שהחמה עולה, ומתחיל הצד העליון מן החמה להראות על הארץ ומתגלית מעט מעט עד שנראה את כלה.

ובערב בשקיעתה מתחיל להתכסות הצד התחתון ממנה עד שתתכסה כולה, ונשאר האור אחר כך על הארץ והולך ומתמעט עד שבשיעור שעה וחמש מסתלק האור לגמרי, והיינו דאמר רבי יהודה בפסחים (צד.) מעלות השחר עד הנץ החמה ד' מילין, ומשקיעת החמה עד צאת הכוכבים ד' מילין שהוא שיעור שעה וחמש כמו שאמרנו.

... וכיון שהנחנו שמשקיעת החמה עד הערב ד' מילין וכן אמר רבי יהודה בפסחים (צד.), קשה לרבינו תם היכי קאמר הכא רבה (במסכת שבת דף לד:) דלרבי יהודה משתשקע החמה עד שיכסיף העליון וישוה לתחתון שהוא העדר האור לגמרי – אינו אלא שיעור ג' רבעי מיל (13.5 דקות) שהוא פחות מרביע שעה?!

ורב יוסף נמי אית ליה שיעור זה, אלא דסבירא ליה שסמוך לשקיעת החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין הוא יום, והוא שיעור אחד מארבעים בשעה (דקה וחצי) בתחלת בין השמשות דרבה. (כלומר פחות דקה וחצי מהשיעור של רבה לפי רבי יהודה). ומלבד מה שהקשה רבינו תם – מדרבי יהודה

מדבריהם של רבותינו קדושי עליון

לצד מערב, והיינו דקאמר שפני מזרח מאדימין.

וצריך לומר שמתחילת שקיעה ראשונה דהיינו כשגוף החמה נכנס כולו בחלון [הרקיע] שאז אינו נראה עוד - עד סוף שקיעה שניה ... יש שיעור ד' מילין (72 דקות)! והוא שיעור עביו של רקיע, כי בזמן זה כל חלק וחלק מן החמה עבר כל עביו של רקיע.

ומשקיעה ראשונה עד תחלת השניה יש שיעור ג' מילין ורביע (58.5 דקות), ומתחילת שקיעה שניה עד סופה ג' רבעי מיל (13.5 דקות. שביחד $58.5 + 13.5 = 72$ דקות. שזה ד' מילין) "וכו'.

יאל, ואף על פי שאני מבין הראיה ההיא, כי נראה דקרא אצטריך לאשמעין דדם נפסל בלילה, ואם כן מנא לן דנפסל עם שקיעת החמה שעדיין הוא יום, מכל מקום נראה בהדיא מדבריו דמדאורייתא הוא יום אחר שקיעת החמה בודאי זמן מה.

לכן הוצרך רבינו תם לתרץ דשקיעה דהכא (שבמסכת שבת לד:) לאו היינו בתחילה שהשמש נעלם מן העין, דהיינו כשהחמה נכנסה כלה בתוך החלון (של הרקיע) שזו היא שקיעה ראשונה - שאז עדיין יש אור בכל הרקיע! אלא היא שקיעה שניה!! ... שאז נסתלק האור מן רוב הרקיע ולא נשאר אור רק

מהי שקיעה שניה?

המהר"ם קאזיס מבאר מהי ההגדרה שלה - כיצד זה מתבטא במציאות השקיעה השניה?

ולשעה קלה (דהיינו לזמן מועט. שהוא דקה וחצי לאחר מכן) מכסיף התחתון לצד מערב והעליון עדיין מאיר! ואז מתחיל בין השמשות [גם] אליבא דרב יוסף.

ואז בשיעור שני שלישי מיל (12 דקות) אחר כך מכסיף גם העליון והוי לילה ודאי". עד כאן לשון הגאון מהר"ם קאזיס

"ומשתשקע החמה דאמרינן הכא (במסכת שבת לד:) - אינה שקיעת החמה תחת האופק! אלא היינו שקיעת אודם הנשאר אחר כך! עד שלא ישאר אור רק לצד מערב, שהוא לבדו מאדים ומאיר. ואז מתחיל זמן בין השמשות לרבה, וזהו שאמרו כל זמן שפני מזרח מאדימין - דהיינו מערב! כמו שפירשו בגמרא.

מה הפירוש "שקיעה"

הגאון הר"ר יעקב פראג'י אב"ד במצרים ומגדולי הפוסקים בדורו של הפרי חדש מסביר ומבאר 'בדקדוק יותר' מהו "שקיעת החמה" בספרו שו"ת מהרי"ף (סימן ו') בדעת השולחן ערוך, ובהרחבה, וזה לשונו:

לקצר כסליחות שבאמצע התפלה וגם אין למשוך בתפלת נעילה כל תיבה ותיבה כדרך שמושך בשאר תפלות כדי שיגמור קודם שקיעת החמה עכ"ל הבית יוסף. וקשיא לי טובא דכיון שמתחיל תפלת נעילה כשהחמה

שאלה: יבינו מורי ורבי מה שכתב מר"ן מוהר"י קארו זצ"ל בשלחנו הטהור טור או"ח סי' תרכ"ג סעיף ב' ז"ל תפלת נעילה כשהחמה בראש האילנות כדי שישלים אותה סמוך לשקיעת החמה וצריך שליח ציבור

מדבריהם של רבותינו קדושי עליון

נמצא ששתי שקיעות חמה הן.

האחת, כשישקע גלגל חמה תחת האופק, גופה נכסה ועדיין אורה מאיר בעולם והרקיע כולו מזהיר מאורה. והשקיעה השנית, היא כשתשקע עוד מתחת האופק שמנה עשרה מעלות – אז אור החמה כלה מן הרקיע. ועל השקיעה הזאת השנית הוא דכתב מר"ן מורינו הרב רבי יוסף קארו ז"ל כדי שישלים אותה סמוך לשקיעת החמה.

שבכל מקום שאמרו [חז"ל בדרך כלל] "שקיעת החמה" (חז"ל מסוגית בין השמשות בעיקר שבמסכת שבת דף לז:), הוא זאת השקיעה השנית שהיא סוף שקיעת החמה שהוא שעה וחומש מתחלת שקיעה עד סוף שקיעתה! הוא שקורין בכל מקום שקיעת החמה! והנך רואה שהארכת בדברי וכפלתי דברי כדי שתבין. עכ"ל הגאון אב"ד מצרים רבי יעקב פראג'י.

בראשי האילנות היינו סמוך לשקיעת החמה דכשהחמה בראשי האילנות תכף ומיד היא שוקעת ואין כאן זמן לומר התפלה ולגומרה קודם שקיעת החמה.

תשובה: הא דכתב מר"ן מורינו הרב רבי יוסף קארו ז"ל כדי שישלים אותה סמוך לשקיעת החמה האי שקיעת החמה לאו שקיעת חמה כדקא סלקא דעתך דהיינו שישקע גוף השמש ולא תראה על הארץ, אלא האי שקיעת חמה הוא ששקעה ואין אורה נראה בעולם דהיינו ששקעה תחת האופק וירדה שמנה עשרה מעלות שאז כלה אורה מהרקיע וכוכבי לילה נראין!

ושיעור זמן זה מתחילת השקיעה ששוקע גוף החמה עד שישקע תחת האופק שמנה עשרה מעלות הוא כדי מהלך אדם בינוני ארבעה מילין כדבעינן למימר קמן.

מדברי קודשם של גדולי האחרונים בעניין החיוב לשמור שבת עד זמן צאת השבת כדעת רבינו תם כנפסק בשולחן ערוך אשר היא שיטת רבינו תם והראשונים

וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם לשמור תמיד שעה ורביע אחר השקיעה ". עד כאן לשון רבי חיים אבולעפיא בספרו חנן אלוקים.

וכן הגאון רבי אברהם הכהן פימינטיל, בספרו הידוע מנחת כהן, [נולד לפני 3966 שנים, בשנת: שעה], (בחלק מבוא השמש, מאמר שני פרק ה'), כתב: "ודע, אמר רבי יהודה בפסחים (ז"ד.) שמשקיעת החמה - עד לצאת הכוכבים יש ד' מילין (שהם 72 דקות), וכן הוא דעת הפוסקים! ובודאי מי שיעשה מלאכה במוצאי שבת אחר שעבר שיעור ג' רבעי מיל אחר השקיעה הרי זה יחלל שבת, כי עדיין יום הוא! ולכן לדעת הפוסקים צריך להמתין במוצאי

הנה הגאון רבי חיים אבולעפיא [נולד לפני 351 שנים בשנת: תכ], בספרו חנן אלוקים (דף קנב ע"א) כתב: דעת רבנו תם היא הדעה המוסכמת מהפוסקים, וכמו שפסק אותה מרן השולחן ערוך בסימן רס"א (סעיף ב'). עד כאן. ובהמשך שם כתב, וזה לשונו: "גזרתי בחרם שימתנו אחר שקיעת החמה שעה ורביע כסברת רבנו תם, - כי איסור סקילה הוא!... ונשמע הדבר בארם צובה מפי השמועה, ועמד הרב והכריז בחרם, מי שלא ימתין שעה ורביע כאשר באו דברי בכתב, שנשלח לנדות למי שיעבור על גזירתנו שעה ורביע! ועמדו כל החכמים למניין, והסכימו שחייב סקילה העושה מלאכה בשעה ורבע שאחר השקיעה! וקיימו

מדבריהם של רבותינו קדושי עליון

שבת לפחות שיעור שעה וחומש שהם ד' מילין", עד כאן המנחת כהן.

שו"ת מהרי"ף להגאון רבי יעקב פאראג'י, שהיה אב בית הדין, ומגדולי הרבנים במצרים בדורו של הפרי חדש. ובסימן מז כתב: **"אני אומר: דאין להם על מה שיסמוכו! דהא (שהרי) כבר נתברר שהגאונים סבירא להו כדעת רבינו תם! ולא עוד, אלא דרבינו האי גאון בעצמו דמדבריו נעזר מהר"ם אלאשקר – מצינו שכתב כרבינו תם! וגם הרי"ף והרמב"ם זכרונם לברכה, כבר נתבאר דסבירא להו כדעת רבינו תם! ובכל הפוסקים – אין גם אחד – דלא סבירא ליה כדעת רבינו תם!!!**

וכן הגאון בעל הנודע ביהודה [נולד לפני 297 שנים, בשנת: תע"ד. בספרו דגול מרבבה או"ח סימן רס"ז] כתב, וזה לשונו: **"לפי האמת מהשקיעה עד צאת הכוכבים הוא ד' מיל" (72 דקות), עד כאן לשון הגאון בעל הנודע ביהודה.**

וכן הגאון בעל הלבושי שרד [נולד לפני 256 שנים, בשנת: תקטו. בחיבורו על השולחן ערוך או"ח סימן רסא סעיף ב'] כתב, וזה לשונו: **"מתחילת השקיעה, עד צאת הכוכבים אמרין בפרק מי שהיה טמא (פסחים צד.) דשיעורו ד' מילין" (72 דקות)! עד כאן לשון הגאון בעל הלבושי שרד.**

וכן הגאון בעל מרכבת המשנה [נולד לפני 294 שנים, בשנת: תעז, בספרו שלחן עצי שיטים, ח"ב סימן ה' בדיני ע"ש.] כתב, וזה לשונו:

"מתחילת השקיעה עד צאת הכוכבים הוא מהלך ד' מיל, דהיינו שעה וחומש (72 דקות), ומזה ג' מילין ורביע (כשעה) מתחילת השקיעה – הוא ודאי יום, והמותר – מהלך ג' רבעי מיל (13.5 דקות) עד צאת הכוכבים הוא בין השמשות, (= 13.5 + 58.5 = 72 דקות). עד כאן לשון ספר שלחן עצי שיטים.

וכן הגאון מהרי"ט (בחיידושו לשבת דף כ"ג ד"ה דביתו דרב יוסף הוה מאחרא ומדלקא וכו') כתב וז"ל: **"...וי"ל דתוספת מחול על הקודש לא הוי אלא בתר שקיעת החמה, דהא משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים ארבעה מילין (72 דקות), כדאמרינן (בפסחים צ"ד), עכ"ל.**

שלחן ערוך הרב לבעל התניא. והנה בסימן רסא סעיף ה כתב: **"מתחילת השקיעה עד צאת שלשה כוכבים (בינוניים) הוא מהלך ארבע מילין (= 72 דקות)!!"**

הגאון פרי חדש לגאון רבי חזקיה די סילווא בעל הפרי חדש, שהיה מגדולי הרבנים והפוסקים בירושלים לפני למעלה משלש מאות שנה, כותב בקונטרסו **"דבי שימשי": "המוחש לא יוכחש, שהרי נראה לעין כל היפך מזה, שיש [אור] שעה ועוד משקיעת החמה עד צאת הכוכבים!" ולענין הלכה: כתב רבינו הפרי חדש בסוף מסקנה הלכה למעשה: "שיעור מהלך ג' מילין ורביע (58.5 דקות) משתשקע החמה הוא יום גמור! בין לעשות מלאכה בערב שבת, בין לענין תינוק שנולד בו בפרק, בין שנולד בו בערב שבת או שנולד בשבת [עד כשעה אחר שקיעת החמה], – שמלין אותו לח' ימים (באותו היום שנולד), ואחר זמן זה שיעור תלתא רבעי מיל (13.5 דקות) הוי זמן בין השמשות, ואחר כך הוי ודאי לילה!!"**

וכן הגאון הפני יהושע (על שבת לה.) כתב, וזה לשונו: **"המעין בלשון התוספות בזבחים (דף נו. ד"ה מנין לדם) יראה דשיטת רבינו תם ז"ל מוכרח על פי סוגיית הש"ס שלנו!!". עכ"ל.**

שו"ת תועפות ראם להגאון רבי רפאל אנקאוה, שהיה ראש וגדול רבני מרוקו לפני כמאה שנה. ובסימן מט כתב וזה לשונו: **"מתחילת השקיעה עד סופה הוא שלשה מילין ורביע, שהם חמשים ושמונה דקים (דקות) וחצי, ואחר זמן זה מתחיל בין השמשות, שהוא שלשה רבעי**

מדבריהם של רבותינו קדושי עליון

נהון הנז"ל שהמנהג כסברת רבינו תם. וכן הוא האמת לפי מה שראו עינינו ואבותינו ספרו לנו. דהא קא חזינן (שהרי אנו ראים) שכל העם מקצה לקצה האנשים והנשים עוסקים בתבשילין ובצרכי הבית עד סמוך מעט לקריאת הקורא אלמגרב שהוא לאחר שישקעה החמה!"

שו"ת נתן דוד להגאון רבי דוד עובדיה, מרבני מרקו. בחלק נהגו העם, שבת אות ז'. כתב בזה הלשון: "המנהג כרבינו תם בענין בין השמשות, והוא כרביע שעה קודם סוף שקיעת החמה, וכדעת מרן השלחן ערוך דנוהגים כוותיה בכל דיני התורה, בין להקל בין להחמיר, ודיני שבת בכלל. והכל עוסקין במלאכה אחר השקיעה הראשונה".

מאמר מרדכי מגדולי הפוסקים בדורו של הפרי חדש לפני כמתאים וחמישים שנה. כתב בסימן שלא סעיף קטן ד': "...ואשתומם על המראה כשעה חדא, דהמנהג פשוט הוא דאפילו לא נולד אלא רביעית שעה קודם צאת הכוכבים דרבינו תם ודאי נימול לשמנה... ולכן נקטינן כסברת רבינו תם ורוב פוסקים וכמו שנהגו העולם – בין לקולא ובין לחומרא!!" עכ"ל המאמר.

הגאון רבי יואל טייטלבוים מסאטמאר (שו"ת דברי יואל ח"א סימן י"ח). כתב: "זהו שיטת הראשונים, וכן פסק השולחן ערוך (או"ח סי' רס"א סעיף ב') ונושאי כליו כדעת רבנו תם (שבת ל"ה.), כמבואר באריכות בספר מנחת כהן, וכן דעת רוב גדולי האחרונים... וחלילה להקל נגד פסק השולחן ערוך שהוא לנו יתד שלא תמוט, בפרט באיסור שבת החמורה שהוא באיסור סקילה וכתת אין להקדים ולעשות מלאכה לפני זמן רבנו תם, שרק אז הוא לילה ודאי!"

מיל, שהם שלשה עשר דקים וחצי, דהוי בין הכל – מתחילת השקיעה עד סוף בין השמשות ארבעה מילין, שהם שבעים ושנים דקים, שהם שעה וחומש שעה!" עכ"ל שו"ת תועפות ראם

שו"ת חתם סופר וזה מה שבתשובה פ' כתב: "ולזהיות מצוותו עוברת עלי לא אוכל למנוע ולעשות רצונו – לחוות דעתי, וכאשר קבלתי גם מרבתי: כי ההלכה רווחת בזה בלי שום פקפוק כדעת המגן אברהם שפסק כרבינו תם! (בסימן שלא סעיף קטן ב') וכל האחרונים כבר הסכימו כן! שתפסו במוחלט, דשיעור בין השמשות אינו מתחיל כי אם שלשה רבעי מיל (13.5 דקות) קודם צאת הכוכבים של רבינו תם! (שצאת הכוכבים הוא לאחר שעוברים 72 דקות מתחילת השקיעה), ובין השמשות מתחיל מסוף שקיעת החמה תחת האופק.

והנה אנחנו כולנו במדינות אלו עושים במלאכה בערב שבת קודש אחרי השקיעה עד קרוב לרביע שעה קודם צאת הכוכבים של רבינו תם!! נמצא אנו תופסים במוחלט כשיטת רבינו תם!!!"

רבי חיים אבולעפיא הזקן מובא בשו"ת מהרי"ף סימן מז כתב: "זה הדבר פשוט בכל התלמוד אין בו ספק כדעת רבינו תם!!"

שו"ת ישמח לבב להגאון רבי ישועה שמעון חיים עובדיה. מגדולי רבני מרקו לפני כמאה שנה. ובסימן י' כותב: "אתה הראת לדעת, כי דור אחר דור מרבני אשכנז וספרד – כלם עלו בהסכמה כדעת מרן השלחן ערוך שפסק כרבינו תם ודעימיה. וגם יקר סהדותיהו שכן הוא המנהג הפשוט בכל גלילות ישראל כרבינו תם כמ"ש לעיל. ואנן בני מערבא אית לן יקרא סהדותיה של מוהר"ם

מדבריהם של רבותינו קדושי עליון

עד כאן ליקוט קטן מתוך מאות הפוסקים שכתבו להלכה ולמעשה רק כרבינו תם והראשונים, ושאי אפשר להקל בשום אופן נגד הנפסק בשולחן ערוך להדיא.

וכבר העידו הפוסקים שמנהג העולם הוא כרבינו תם לגמרי גם להקל בערב שבת בעשיית מלאכה אחרי השקיעה, כמו רבי יוסף ששפורט שכבר היה מתקופת הראשונים, וכן הב"ח, והלכה ברורה, המגן אברהם, שולחן ערוך הרב, חכמת אדם, שו"ת חתם סופר, שו"ת ישמח לבב, מאמר מרדכי, וכו' והרשימה עוד ארוכה... וכן ישנה עדות על הגאון רבי עקיבא איגר שעשה מלאכות ביום שישי אחרי השקיעה בעדות חותנו.

המורם מכל האמור עד כה: שחייבים לשמור שבת – שלא לעשות מלאכה עד שעוברים 72 דקות משקיעת החמה של יום השבת כנפסק בשולחן ערוך.